

תּוֹשֵׁב הַיָּמִים
ADAR II.
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Purimová koláž Marka Podwala, 2020.

VESELÝ SVÁTEK PURIM – חג פורים שמח

COVID-19

Od 15. února se zkracuje platnost očkovacích certifikátů na 270 dnů od dokončeného očkování. Certifikáty k posilovací dávce mají nadále neomezenou platnost.

Koncem února dorazí do České republiky vakcína Nuvaxovid od společnosti Novavax. Jedná se o proteinovou vakcínu. Podává se ve dvou dávkách s intervalem 21 dní. Je určena k očkování dospělých, nepoužívá se pro očkování posilovací dávkou.

Od 1. února je spuštěna předregistrace k očkování touto látkou, ta probíhá prostřednictvím centrálního rezervačního systému.

Od 24. ledna 2022 mohou očkování posilovací dávkou po pěti měsících od dokončeného očkování podstoupit osoby a děti starší 12 let. Registrace probíhá vždy prostřednictvím centrálního rezervačního systému. Posilovací dávka se podává jako třetí dávka po očkování dokončeném vakcínami Comirnaty, Spikevax a Vaxzevria a jako druhá dávka po aplikaci látky Janssen. Aplikují se vakcíny Comirnaty a Spikevax od Pfizer/BioNTech a Moderna, u osob ve věku 12–17 let pouze vakcína Comirnaty.

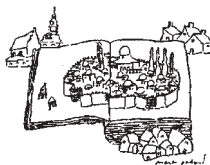
Očkování věkové kategorie 12–15 let probíhá primárně v ordinacích praktických lékařů pro děti a dorost a na očkovacích místech, která to umožňují. Starší zájemci o očkování ve věku 16–17 let mohou navštívit libovolné očkovací místo. V případě vakcíny Janssen se doporučuje přeočkování už po dvou měsících.

Registrovat k očkování se mohou děti ve věku 5–11 let. Registrace probíhá prostřednictvím centrálního rezervačního systému. U očkování je nezbytná přítomnost zákonného zástupce (postačuje přítomnost pouze jednoho).

Je možné udělat předregistraci na posilovací dávku očkování proti covidu-19 na adrese crs.mzcr.cz. Registrace se uvolní v den nároku na tuto dávku. Jakmile má vámi vybrané očkovací místo volnou kapacitu, přijde vám PIN 2 k rezervaci konkrétního termínu.

Od 17. ledna 2022 je dosud hrazeno pět PCR testů za kalendářní měsíc z veřejného zdravotního pojištění osobám mladším 18 let, lidem rozočkováným, osobám plně očkováným a těm, kteří nemohou být očkováni ze zdravotních důvodů. Hrazené samozřejmě zůstávají také testy, které indikuje lékař nebo hygienická stanice.

AKTUALITY

Nezáleží přitom, kdy budou testy provedeny, musí se jen dodržet počet testů v daném kalendářním měsíci. Jediné omezení je, že výkon PCR testu lze na jedno rodné číslo vykázat pouze jednou denně.

Informace jsou aktualizovány ze stránek ministerstva zdravotnictví.

MANTIC

Židovská obec v Praze uspěla se svou grantovou žádostí u Evropské unie, která v následujících dvou letech významně podpoří boj proti antisemitismu v ČR.

V lednu 2022 začala realizace projektu Manifestations of Antisemitism in the Czech Republic – Monitoring, Analysis, Reporting and Application in Education (MANTIC), který je spolufinancován Evropskou unií prostřednictvím programu CERV. Projekt realizují tři partnerské organizace: Židovská obec v Praze, Federace židovských obcí v České republice a Židovské muzeum v Praze.

Hlavním cílem projektu je boj proti antisemitismu ve všech jeho podobách, zaměřuje se proto zejména na zdokonalení monitoringu antisemitských incidentů a podporu nahlašování antisemitských incidentů ze strany židovských subjektů i široké veřejnosti. V rámci projektu bude zveřejněna Výroční zpráva o projevech antisemitismu v ČR. Projekt má i svou didaktickou část. Výstupy z Výroční zprávy o projevech antisemitismu v ČR budou používány ve vzdělávání žáků, studentů i učitelů.

Dvouletý projekt MANTIC začal v lednu 2022 pod registračním číslem 101049084. Židovská obec v Praze je v projektu zodpovědná za celkovou koordinaci a za průběžný monitoring a vyhodnocování projevů antisemitismu. Federace židovských obcí v České republice na základě podkladů ŽOP připravuje Výroční

zprávy o projevech antisemitismu a zajišťuje jejich medializaci. Židovské muzeum v Praze používá výroční zprávy o projevech antisemitismu ve svých vzdělávacích programech pro žáky, studenty a učitele. Kontakt: mantic@kehilaprag.cz. jt

Z TELČE DO PIETRASANTY

Úspěšně a za velkého zájmu publika začala v sobotu 12. února v italské Pietrasantě výstava malíře-krajináře Davida Bartoně, který má svůj hlavní ateliér v synagoze v Telči.

Bartoň vystavuje v městském uměleckém centru Pietrasanty asi dvacet obrazů, které zde namaloval během několikaměsíčního pobytu za covidové pandemie. Kvůli světlu pro fotografy a rouškám se vernisáž odbyvala venku před výstavní síní. Přimo se jí účastnilo kolem padesáti návštěvníků, další padesátka si obrazy prohlédla krátce před a po vernisáži. Na všech kulturních akcích pořádaných městem promlouvá s oficiální šerpou přes prsa starosta Pietrasanty Alberto Stefano Giovannetti.

Výstava nazvaná *La dimensione interiore del paesaggio* (Vnitřní rozměr krajiny) potrvá do 6. března. Autor k ní stihl připravit také malý katalog ve formátu 12 x 12 cm, o dvanácti stranách, s patnácti reprodukcemi obrazů a třemi texty (včetně starostova) a životopisem. Toskánská Pietrasanta je označována za Mekku galeristů. Historické umělecké centrum je proslavené mramorovými lomy v okolí a mimořádným vztahem k umění a uměleckým řemeslům. V centru Pietrasanty je okolo čtyřiceti galerií. jl

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5

Nic není, jak se zdá – rozhovor s novým tajemníkem FŽO M. Pelíškem 6–7, 13

Milý Bondy! Jako ondy! – o Vítězslavu

Bondym, příteli J. Haška 8–10

Sebrané květy S. Merbaumové 11

Kontrabasista a skladatel – švédský

jazzman Georg Riedel 12–13

Karel Poláček: *Povídky izraelského*

vyznání 14–15

Francina válka – recenze 16

Konvertitka – recenze 17

O díle historika architektury

Jeana-Louise Cohena 18–19

Konferencia o synagógách 20

Izrael: *Apartheid jako bič* 21

Výběr z českých médií 22

Kalendářium 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Málo se ví, že právním podkladem pro vyhnání Židů z Iberského poloostrova v roce 1492 byla listina, kterou historici nazvali *Dekretem z Alhambry* (*Decreto de la Alhambra*). Správně bychom měli hovořit o dekretech v množném čísle, protože tehdejší Španělsko tvořila unie Aragonského a Kastilského království, pro jejichž území byly vydány separátní listiny vyhotovené shodně v Granadě dne 31. března 1492, tedy před 530 lety. Dekrety pro obě království jsou poměrně rozsáhlé, náročné právní texty, sepsané ve staré kastilštině. Mají podobnou strukturu, která vychází ze středověkých listin, pro něž je charakteristické členění na úvodní protokol, vlastní text a závěrečný eschatokol. Vzájemně se liší pouze v několika detailech.

NARACE

Nejdůležitější část listiny tvoří tzv. *narace*, která detailně uvádí konkrétní důvody a události, které vedly k jejímu vyhotovení. Tedy příčiny, které ospravedlňovaly rozhodnutí pro vypovězení Židů ze země. Oficiální zdůvodnění se opíralo o náboženské důvody, které sestavil generální inkvizitor Tomáš de Torquemada, jenž byl také duchovním otcem myšlenky vypuzení Židů ze země. Argumentace pro expulzi začíná následovně: *Dobře víte či byste měli vědět, že jsme byli informováni, že v našich královstvích žijí tací špatní křesťané, kteří praktikují židovskou víru a zřekli se naší svaté katolické víry...*

Tato formulace odkazuje na praxi, kdy řada Židů v minulosti pod tlakem vnějších okolností formálně přestoupila na katolickou víru, ale potají vyznávala náboženství svých předků. Tito tzv. noví křesťané (*cristianos nuevos*), jak byli v různých dobových pramenech obvykle nazýváni, či velmi hanlivě též *marranos*, nadále pociťovali značnou nedůvěru ze strany „starých křesťanů“ (*cristianos viejos*). V ediktu je dále připomenuto předešlé – v očích vydavatele zřejmě málo účinné – nařízení z roku 1480, kterým byli Židé separováni do městských ghett. Tento příkaz měl eliminovat vzájemné kontakty mezi křesťanskou a židovskou komunitou. Konkrétně je uvedeno: *Narřídili jsme oddělit Židy ve všech městech, městečkách a místech našich království, dávše jim židovské čtvrtě a oddělená místa, kde by žili pospolu ve svém hřích.*

Narace pokračuje velmi ostrými výpady proti Židům. V obou dekretch jsou shodně obviněni z hereze, ale aragonský exemplář, který je podstatně více ponižující než kastilský, navíc nařkl Židy z nadměrného užívání lichvy. Doslova uvádí: *Shledali jsme, že řečení Židů, prostřednictvím obrovské a nesnesitelné lichvy požirají a pohlcují jmění a podstatu křesťanů, uplatňují bezbožně a nemilosrdně lichvu vůči křesťanům.* K tomu vypočítává další přestupky

NAŘIZUJEME DÁLE TÍMTO EDIKTEM...

Před 530 lety byly vydány dekrety z Alhambry

a věroučné hříchy včetně rouhání a urážení jména Ježíše Krista, praktikování „ohavných obřizek“ a svěcení židovských svátků. Konkrétně zmiňuje Pesach (*Pascua*) a šábes. Judaismus je dokonce označen za společenskou „lepru“. Vlastní právní jádro dekretu tvoří tzv. *dispozice*, která vyjadřuje konkrétní vůli vydavatele vypovědět židovské obyvatelstvo z království.

KOMINACE

Text pokračuje tzv. *negativní sankcí* nazývanou též *kominace*, která vypočítává trest všem, kdož se nebudou řídit příslušným ustanovením: *Pokud některý Žid neuposlechne tento výnos, vrátí-li se zpět či bude nalezen v těchto panstvích, bude potrestán smrtí a ztrátou majetku.* Židé byli považováni stejně jako v jiných středověkých státech za služebníky královské komory, za majetek panovníka, s nímž mohlo být nakládáno dle libovůle zeměpána. Trest konfiskace veškerých statků navíc platil pro všechny osoby, které by jakkoli napomáhaly Židům.

Vyhnání Židů bylo definitivní a bezpodmínečné. Zajímavostí je, že v textu není nikde zmínka o konverzi, přestože možnost přestoupit na katolickou víru existovala a byla v řadě případů praktikována pro záchranu života i majetku. Židé museli opustit zemi, pokud se nesrovnali s králi ve víře a nepřijali svátost křtu během tříměsíční lhůty, která končila 31. července 1492. Ta byla nakonec prodloužena do 10. srpna kvůli prodlevě mezi oficiálním vydáním dekretů a jejich následným zveřejněním všem poddaným. To oficiálně probíhalo od 1. května 1492 napříč jednotlivými částmi Kastilské a Aragonské koruny. Před opuštěním země museli Židé prodat svůj nemo-

vitý majetek, za který však obdrželi pouhou směnku, protože vývoz zlata, stříbra a mincí byl striktně zakázán. Litera dekretů doslovně přikazovala: *Povolujeme jim odvézt si svůj majetek po souši či po moři, vyjma zlata, stříbra a mincí a dalších zakázaných věcí.* Mezi tyto nedovolené věci patřil zejména export koní a zbraní. Na konfiskaci majetku dohlížely zvláštní komise jmenované královskou kanceláří tak, aby zabezpečily hladký administrativní průběh převedení židovského majetku na korunu. Židé opouštěli zemi jen se svými osobními svršky a nejnütnějšími věcmi.

NA NÁMĚSTÍCH A TRŽIŠTÍCH...

Dekrety byly vyhlášeny ve známost prostřednictvím královských prokurátorů. Pro případné odvolávání se proti neznanosti tohoto královského výnosu byly dekrety opatřeny promulgační klauzulí, která také jedná přímo vylučovala: *Aby se nikdo nemohl vymlouvat z neznanosti, nařizujeme tento list veřejně vyhlášovat na náměstích a tržištích.* V textu dále následuje tzv. *koroborace*, v níž je oznámen způsob ověření dekretu pečeti, a závěrečný protokol se subskripcí a datací: *Dáno v našem městě Granadě, dne třicátého prvního března roku narození našeho Pána čtrnáctistého devadesátého druhého.*

V roce, kdy Kryštof Kolumbus objevil Nový svět, opustili Sefardé natrvalo Španělsko. Ti, kteří se usadili v severní Africe zejména v Maroku a Alžírsku, vyplouvali nejčastěji z andaluských přístavů v Cádizu, Cartageně či z rejdy v El Puertu de Santa María. Židé, kteří mířili do Itálie, odjížděli z přístavů v Tarragoně, Saguntu či Valencii. Část židovské komunity odešla nakrátko do Portugalska a Navarry, část se zabydlela na středomořských ostrovech, v Holandsku a v osmanské říši. Vyhnání Židů ze Španělska mělo pro zemi neblahé hospodářské, kulturní i společenské důsledky. Podle odhadů opustilo Pyrenejský poloostrov na 100 tisíc osob. Ve Španělsku bylo ustanovení dekretů o vyhnání Židů oficiálně zrušeno výnosem generála Franka až v roce 1969. V roce 2015 byl přijat zákon, který umožnil udělit španělské občanství potomkům vyhnáných Sefardů. Do konce roku 2021 obdrželo na základě tohoto výnosu španělské státní občanství 36 000 osob z celkového počtu 153 000 podaných žádostí.

TOMÁŠ BĚLOHLÁVEK, ŽMP

PSANÉ SLOVO (parašot Pekudej, Vajikra)

Od paršat Teruma až do konce knihy Šemot je hlavním tématem plán, výroba a sestavení příbytku Hospodinova majestátu. Častokrát je přitom uváděna paralela příbytku s horou Sinaj, na níž sestoupil Boží majestát, aby daroval Izraeli zákon Tóry. Rabi Jonathan Sachs proto mluví o lidmi vytvořeném Příbytku jako o „pohyblivém Sinaji“. Nejen proto, že byl vyroben jako přenosný a putoval s lidem Izraele na jeho cestách pouští a při dobývání země Izraele, ale že do něj sestoupil Hospodinův majestát. Zmiňuje však i paralelu s Noachovou archou, již podle Božího plánu vyrobil Noach, aby přenesla zástupce všech druhů živých bytostí s Noachem a členy jeho rodiny přes potopu světa, poněvadž ani zde nemohla chybět Boží přítomnost, jak o tom mluví řada midrašů v souvislosti s výkladem „světliku archy“ jako světla Šechiny. Zakladatel chasidismu rabi Jisrael Baal Šem Tov blahé paměti přitom odkazoval na přenesený význam slova *teva* na psané slovo, a opíral tuto myšlenku o rozměry archy 30 x 300 x 50, odpovídající znakům lamed, šin a nun, tedy slovu La-ŠoN, jazyk, řeč.

Stejně bychom podle mého názoru neměli opomenout smůlu, jež byla použita při stavbě archy, aby ji chránila před potopením. Za nositelku a záchránkyni psaného slova a jazyka tak můžeme pokládat i další vysmlouanou *teva*, do níž Jocheved uložila tříměsíčního Mošeho a pustila ho v ní po vodě. Křičícího hebrejského chlapce vylovila faraonova dcera a dala mu jméno Moše, protože ho „vytáhla z vody“, přestože jméno samo znamená, že „z vody vytahuje“. Tóra poměrně často ponechává jméno vlastnímu úsudku čtenáře, ale vykládá je poněkud jinak. Jako příklad uvedeme i jméno *Chava*, což fakticky znamená, že „ukázala“ něco, co předtím bylo skryto, ale Adam si je vykládal tím, že *byla máti všech živých, kol chaj*. Je-li stejný myšlenkový pochod skryt v pojmu schránky jako psaného slova, posouvá tím Tóra příběh Mošeho i Noachovy schránky do kategorie podobenství.

U Mošeho jako tvůrce psaného slova par excellence to přímo bije do očí a vede nás to k závěru, že autor vysmlouaného psaného slova a psané slovo se k sobě mají jako slepice a vejce. Nelze definovat, co bylo dříve, protože existence jednoho je nemyšlitelná bez existence druhého.

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Mark Podwal.

Mluvíme-li o příbytku Božího majestátu, symbolika jeho zařízení je založena na číslech, ale v hebrejštině, jak už víme, slouží 22 znaků jak hláskám, tak číslovkám. Ve svatyni nacházíme na polední straně zlatý svícen se sedmi světly a naproti němu zlatý stůl s dvanácti chleby. Mezi ně, avšak blíže nejsvětější svatyni západně, je umístěn zlatý oltář, na němž kněz zapaloval vonné přísady kuřidla a dával tak z nich povstat sloupu vonného kouře. Za oponou v nejsvětější svatyni se konečně nalézá truhla, obsahující dvě kamenné desky desatera, zakrytá zlatým víkem, z něhož vyrůstají postavy dvou cherubů, obrácených k sobě od jihu a od severu. Tedy $7 + 12 + 1 + 2 = 22$. Z tohoto součtu vychází *Sefer jecira* (asi nejstarší doložená kniha kabalistické tradice), když rozděluje znaky 22 písmen hebrejské abecedy na 7 znaků s měkkou a tvrdou výslovností, 12 znaků s jedinou a 3 znaky alef, mem a šin jako „matky“, protože se nalézají na začátku, uprostřed a na konci abecední řady. V rámci tématu mišny o Božím stvoření slovem přiřazuje *Sefer jecira* 12 znaků dvanácti

znamením zvěrokruhu v prostoru, 7 znaků sedmi planetám a 3 znaky třem živlům, vzduchu, vodě a ohni. Tak i tradice vztahuje symboliku 7 světél na sedm planet a symboliku 12 předkladných chlebů na dvanáct znamení zvěrokruhu. Zbývající dva symboly ze tří odpovídají živlům vody a ohně, zatímco třetí živel, vzduch, vyvažující mezi těmito protiklady, odpovídá sloupu kuřidla, připravovanému na zlatém oltáři.

S ním jedinkrát v roce, v Den smíření, vstupoval velekněz do nejsvětější svatyně, aby usmířil za celý lid Izraele, a když Bůh trestal Izrael po Korachově vzpouře, usmířil velekněz Aharon Boží hněv, stoje mezi živými a mrtvými. Jak už bylo předesláno, hlavním tématem Tóry, počínaje oddílem Teruma a konče závěrem posledního oddílu knihy Šemot, byl plán, výroba a sestavení příbytku Hospodinova majestátu. Proto se první slova následující knihy Vajikra soustřeďují na smysl tohoto společného díla Boha a Izraele. Bůh ze Sinaje zavolal svého služebníka, aby s ním mluvil ze svého příbytku ve svatostánku a řekl mu, co má přikázat synům Izraele. Alef jako číslovka 1 je proto možné chápat i ve vztahu k hlasu Šechiny, jež rozmlouval s Mošem mezi dvojicí cherubů. Všechny výklady se shodují v tom, že si byli podobní jako vejce vejci a lišili se jenom tím, že jeden vyrůstal z poledního kraje víka a jeden z půlnocního. Hlas z nebe, který mezi nimi rozmlouval, se stal přístupným celému Izraeli v Torat Moše, v psaném slově Tóry.

Na závěr textu Šma Jisrael Bůh říká: *Já jsem Hospodin, váš Bůh, jež vás vyvedl z Egypta, abych vám byl Bohem*. První část věty je konstatování objektivní pravdy, nepodmíněné časem ani situací, a ve druhé Bůh zveřejňuje svou vůli stát se Bohem Izraeli jako výslovné přání. Musíme si proto připomenout začátek paršat Teruma, kdy Bůh mluví k Mošemu a říká mu: *at' mi udělají svatyni a já se v nich uložím*. Totéž je míněno i v žádosti, aby na stavbu příbytku přispěl každý, koho k tomu bude pobízet jeho srdce, a proč je tento příspěvek od jednotlivých lidí Bohem charakterizován jako *trumati*, můj, tedy Boží příspěvek. Je to společné dílo, a Bůh si je připravuje, aby v něm „uložil“ svou Přítomnost ve svém stvoření. A to je také odpověď na otázku, proč nestačilo, že Bůh s Mošem mluvil tváří v tvář a ústa k ústům i mimo horu Sinaj a v době, kdy ještě příbytek nestál. Adresátem Božího slova nebyl Moše, nýbrž Izrael.

EFRAIM K. SIDON

ŠALŠELET A KRIZE IDENTITY**Cav (3M 6,1–8,36)**

Dobří vůdci znají své hranice a snaží se, aby nedělali všechno sami: budují týmy a dávají prostor ostatním. Vědí, jak je ošidné, když jedinec soustřeďuje veškerou moc ve svých rukou. Poznat vlastní limity ale může být bolestná zkušenost.

Tóra zaznamenává čtyři takové zkušenosti. Nespojuje je jen téma, ale také hudba, neboť Tóra se nejen čte, ale také intonuje, zpívá. Jedna kantiláčnická značka je známa jako *šalšelet*. Výraz znamená řetěz a *šalšelet*, značící táhlou intonací a důraz na označené slovo, se také řetízku podobá. V Tóře se vyskytuje jen čtyřikrát a pokaždé jako znamení existenční krize. Třikrát se nachází v První knize Mojžišově, počtvrté v naší paraše.

Poprvé je *šalšelet* v příběhu Lotově ve chvíli, kdy k Lotovi přicházejí dva muži a sdělují mu, že Sodoma bude zničena a že má odejít. Lot se zdráhá je poslechnout a nad slovem zdráhá – *vajit-mama* – je *šalšelet* (19,16). Podruhé se značka vyskytuje tam, kde Avraham žádá služebníka (tradičně ztotožňovaného s Eliezerem), aby našel manželku jeho synu Jicchakovi. Komentátoři tvrdí, že Eliezer věděl, že pokud by Jicchakovi ženu nenalezl, Avrahamův majetek by připadl jemu nebo jeho potomkům. Prožíval vnitřní svár, v němž nakonec zvítězila loajalita k Avrahamovi a Eliezer prosil Hospodina o „milost pro svého pána“ (24,12). Potřetí je tato značka v příběhu o Josefovi, ve chvíli, kdy se musí ovládnout, aby nepodleh vábení Potifarovy manželky. *Šalšelet* je nad slovem „zdráhal“ (*vejaman*, 39,8).

Naše sidra se zaobírá oběťmi, *šalšelet* nalezneme nad slovem „zaříznut“ (*vajišchat*) (3M 8,23) ve chvíli, kdy byl zaříznut obětní býk a Moše vzal trošku jeho krve, již přenesl na Aharonovo ucho, ruku a nohu. Text nijak nenaznačuje, že by Mojžíš procházel krizí identity. Nicméně jestliže se zamyslíme, důvody ke znepokojení měl: dosud to byl on, kdo vedl národ, od této chvíle měl Aharon vykonávat dohled nad rituálními oběťmi, i on se měl stát svého druhu vůdcem: velebnězem.

Všichni čtyři zmínění protagonisté si museli v kritické chvíli (vyznačené touto zvláštní značkou) ujasnit, kdo jsou, jakou mají zodpovědnost a kam sahají hranice jejich moci.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách březen/dubem 2022

adar II./nisan 5782

*Nadále je nutné nosit respirátory a dodržovat rozestupy dva metry.***Staronová synagoga**

3. 3. čtvrtek	1. den Roš chodeš adar II.	
4. 3. pátek	2. den Roš chodeš adar II.	začátek šabat 17.30 hodin
5. 3. sobota	ŠABAT HAFSAKA RIŠONA PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 hf: 1Kr 7,51–8,21	konec šabat 18.38 hodin
10. 3. čtvrtek	<i>Den narození a úmrtí Moše rabenu</i>	
11. 3. pátek		začátek šabat 17.42 hodin
12. 3. sobota	ŠABAT ZACHOR VAJIKRA 3M 1,1–3,26 mf: 5M 25,17–19 hf: 1S 15,1–34	konec šabat 18.50 hodin
16. 3. středa	<i>půst Esterin</i> předvečer Purim	4.37–18.48 hodin 18.20 hodin
17. 3. čtvrtek	PURIM	
18. 3. pátek	ŠUŠAN PURIM	začátek šabat 17.53 hodin
19. 3. sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠNIJA CAV 3M 6,1–8,36 hf: Jr 7,21–8,3; 9,22–23	konec šabat 19.01 hodin
25. 3. pátek		začátek šabat 18.04 hodin
26. 3. sobota	ŠABAT PARA ŠMINI 3M 9,1–11,47 mf: 4M 19,1–22 hf: Iz 36,16–38	konec šabat 19.13 hodin
1. 4. pátek	<i>předvečer Roš chodeš nisan</i>	začátek šabat 19.15 hodin
2. 4. sobota	ŠABAT HACHODEŠ ŠABAT HACHODEŠ TAZRIA 3M 12,1–13,59; 4M 28,9–15 mf: 2M 12,1–20 hf: Ez 45,16–46,18	konec šabat 20.24 hodin

*V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.***Vysoká synagoga***Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,**mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.*

4. 3. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.30 hodin
11. 3. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.42 hodin
17. 3. čtvrtek	Purim šacharit + megilat Ester	8.30 hodin
	megilat Ester	11.45 hodin
	megilat Ester – ženy	13.45 hodin
	megilat Ester	16.00 hodin
18. 3. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.53 hodin
25. 3. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	18.04 hodin
1. 4. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.15 hodin

Jeruzalémská synagoga*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

NIC NENÍ, JAK SE ZDÁ

Rozhovor s novým tajemníkem FŽO Michaelem Pelíškem

Foto Tereza Kotlířiková.

Od začátku ledna 2022 působí jako tajemník Federace židovských obcí v ČR Ing. Mgr. **MICHAEL PELÍŠEK**. Narodil se roku 1980 v Brně, kde také vystudoval gymnázium a absolvoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakultu téže univerzity (obor podnikové hospodářství). V roce 2005–2006 strávil rok v rámci programu Erasmus na École Supérieure de Commerce de Chambéry ve Francii. V rámci studia pracoval pro obchodní společnost Arval Trading a po absolutoriu pro skupinu Veolia. V letech 2013–2021 působil jako ředitel kanceláře Ústavu pro studium totalitních režimů. M. Pelíšek hovoří anglicky a francouzsky. Má dvě děti.

Pane Pelíšku, rozhovor většinou začínáme rodinou, dětstvím...

Na dětství mám pěkné vzpomínky, i když jsem zažil ještě období socialismu. Jako větší jsem pak v devadesátých letech prožil (a nikdy na to nezapomenu) uvolnění a svobodu, energii a naději ve společnosti.

Rodina: Maminka se narodila v Petrohradu (tehdy Leningradu) v typické ruské židovské intelektuální rodině. Můj pradědeček Mojsej Ratner byl zubař, prababička Roza byla lékárnice. V mámině rodině byla velmi důležitá kultura: babička Inessa studovala na Petrohradské konzervatoři hru na klavír a hudební pedagogiku. Babička se provdala a záhy se rodina přestěhovala do Brna. V Brně to pak profesně dotáhla až na profesorku na Janáčkově

akademii, celý život se věnovala výuce hry na klavír, mezi její žáky patřili např. pianista Igor Ardašev nebo současný ředitel České filharmonie David Mareček. Máma mi o svém dětství v Rusku vyprávěla, často vzpomíná na každoroční návštěvy u příbuzných. Ale ani ti už tam nežijí, emigrovali, částečně do Izraele a částečně do Ameriky, ale stále jsme v úzkém kontaktu.

Mluvil jste o energii a naději v devadesátých letech. Sledoval jste také, jak se obnovuje brněnská židovská obec?

Máma byla členkou obce už před pádem komunismu. Ale vzhledem k poměrům mě ani bratra na obec nevodila. To se stalo až po sametové revoluci, takže mám ta devadesátá léta spojená i s objevováním židovství a celkovou atmosférou na brněnské obci. Je to malá komunita, ve které se všichni znají, a všichni tenkrát měli ohromný elán. Generace mých rodičů byla zhruba stejně stará, jako jsem já teď, tedy čtyřicátníci, otevíraly se jim úplně nové obzory a my, jejich děti, a mí vrstevníci jsme za rodiči tak nějak vláli.

Rád vzpomínám na to, když se začaly hromadně slavit svátky, pořádaly se společné akce, první návštěvy synagogy, různé společné pobyty např. na horách, brigády, výlety, zájezdy do Izraele. Obec např. zajišťovala i kurzy angličtiny. Chodil jsem tam s kamarády, i to mě bavilo, a že to bylo na obci, tak jsme se tam díky tomu ještě více zabydleli.

Chodili jste s babičkou na koncerty?

Babička nás na ně s bratrem pravidelně brala a mrzelo ji, když mě to moc nebavilo. Byly i pokusy, abych na něco hrál, ale hudební talent jsem nezdědil, můj bratr našťást ano.

Proč jste si vybral studium práv?

Chodil jsem na gymnázium a neměl jsem úplně jasno kam dál, práva mi připadala jako zajímavá možnost. Ale už během studií mi bylo jasné, že dobrý advokát nebo soudce ze mě nebude. Během studia práv jsem proto začal studovat ještě ekonomicko-správní fakultu, konkrétně obor podnikové hospodářství. Studium ekonomie mě bavilo víc, zejména tím, jak se mi znalosti rozšiřovaly, a hlavně navzájem propojovaly.

Práva vám připadala suchopárná?

Studium spíš vyžadovalo memorování, ve kterém jsem neviděl úplně smysl. Na druhou stranu studium ekonomie mě opravdu bavilo. Rád jsem chodil do školy. Což bylo vlastně poprvé v životě, kdy jsem si nějakou školu opravdu užíval.

Na Erasmus jste pak odjel právě v rámci studia ekonomie?

Přesně tak. Považuji to za jeden z nejlepších nápadů, které se mi podařily uskutečnit. Od gymnázia jsem se učil francouzsky jako druhý jazyk, ale nikdy jsem pořádně nemluvil. Tak jsem si řekl, co s tím udělat jiného než se do Francie vydat...

Měl jsem štěstí v tom, že jsem si nevybral velkou klasicou univerzitu, kam se na Erasmus většinou jezdí, kde jsou zahraniční studenti často pospolu, a nakonec mluví hlavně anglicky a jsou ve vlastní sociální bublině.

Vybral jsem si menší specializovanou obchodní školu. Všichni se mezi sebou znali. Učili jsme se společně s Francouzi, kteří za studium mimochodem platili poměrně vysoké školné. Takže jsem měl štěstí na dobrou školu, hodně jsem se naučil. Město Chambéry je navíc v Alpách a hory, sníh, zimu a lyže mám opravdu rád.

Specializoval jste se na nějakou konkrétní problematiku?

Ne, ani to nebylo možné... Ale po skončení programu jsem se rozhodl, že bych si pobyt mohl prodloužit a najít nějakou stáž. Podařilo se mi to, pracoval jsem pak ve francouzské firmě, která se zabývala obchodem. Já měl za úkol zajišťovat odbyt do Česka a na Slovensko. Firma sídlila u hranic se Švýcarskem a já jsem si nakonec přes ženevskou židovskou obec sehnal ubytování v Ženevě.

Jak jste se v ženevské komunitě cítil?

Byl jsem tam sám, a tak jsem se snažil účastnit se komunitního života. Chodil jsem v sobotu do synagogy, na svátky mě vždycky někdo pozval domů, rozhodně jsem se necítil osaměle. Díky obci jsem nebyl cizinec v cizím městě. Hrál jsem taky městskou ligu za basketbalový klub Makkabi Ženeva... Ve firmě mi chtěli stáž změnit na standardní zaměstnání, jenže tehdy jsem ještě nedokončil ekonomickou fakultu, takže jsem se po půl roce vrátil do Brna. A pak jsem si našel práci v Praze.

Ve Veolii...

Ano. To je francouzská společnost, která se zaměřuje na environmentální služby. Já jsem pracoval v její divizi soustředěné na vodárenství, měla i aktivity v dopravě a v energetice. V Praze bylo centrum pro východní Evropu, ale také pro Itálii, a dokonce pro Arménii. Takže jsem díky tomu hodně cestoval.

Do Ústavu pro studium totalitních režimů jste odešel, protože vás zajímá historie?

Ve Veolii jsem skončil v rámci velké restrukturalizace a nastoupil do ÚSTR. Já měl o té instituci pouze základní informace, ale zaujalo mě to, protože nabídka byla velmi seriózní a historie mě určitě zajímá. Dostal jsem za úkol řízení administrativy. Ústav pro studium totalitních režimů je poměrně velká instituce, má přes sto zaměstnanců, většinou jsou odborníci, historikové, kteří dělají svou badatelskou práci. A současně je to organizační složka státu, a musí se proto dodržovat spousta pravidel a administrativních procesů, které stát vyžaduje, například i od ministerstev.

V čem konkrétně práce spočívala?

Bylo nutno hlídat a upravovat procesy, aby všechno mělo určitou štábní kulturu, odpovídalo pravidlům, ale současně, aby se instituce rozvíjela a naplňovala svůj potenciál.

Seznamoval jste se i s obsahem badatelských projektů?

Seznamoval, ale příznám spíše selektivně a ne do hloubky. Ale mám tady zrovna poslední číslo časopisu *Paměť a dějiny*, který ÚSTR vydává. Zatím jsem jím jen listoval, ale na některé články se těším, např. na článek Ondřeje Vojtěchovského o československo-jugoslávské spolupráci ve stavebnictví nebo článek Adama Hradilky o zapomenutém masakru skupiny židovských civilistů během Slovenského národního povstání. Neuvěřitelný a na-prosto šokující příběh...

Práce historika je velmi svobodné povolání. Je někdy ale obtížné zajistit, aby jejich práce měla plánované výstupy, a současně aby jim zůstala jejich svoboda, kterou z podstaty své práce nutně potřebují.

Abyste je nezatěžoval malichernostmi...

Nějak tak. Instituce potřebuje publikovat, není v jejím zájmu, aby historici báдали

tak říkajíc do šuplíku. Ale je nutné třeba stanovit termíny, které jsou reálné, uhlídat je... Tohle jsem naštěstí dělat nemusel, spíš jsem to pozoroval. Docházelo k různým situacím, kdy se naplánovalo, že rukopis vznikne za dva roky, a za rok a půl jsme se sešli a zjistilo se, že se objevily další archivní materiály, které je potřeba do práce zahrnout, a plány se musejí měnit.

Asi jste se tam hodně naučil.

Nejvíce jsem si tam uvědomil, že nic není takové, jak vypadá na první pohled.

Jak se stalo, že jste se ocitl ve funkci tajemníka FŽO?

Dostal jsem nabídku přímo od předsedy federace Petra Papouška, se kterým se znám asi dvacet let, s tím, že pan Tomáš Kraus se chystá do penze. Velmi mě tato nabídka potěšila. Nakonec jsem musel být schválen prezidiem a radou federace.

Takže jste neváhal.

No, váhal jsem, a hodně. Začal jsem si uvědomovat, co tato práce všechno obnáší. Několikrát jsem se s Petrem Papouškem sešel, abychom si vyjasnili celou řadu otázek, co se ode mě očekává, v čem jsem schopen být pro federaci užitečný. Mé nadšení pak začalo dostávat reálné mantinely.

A v čem tedy jste či nejste pro federaci užitečný?

Moji užitečnost prokáže až čas. V komunitě se pohybuju od dětství. Víím, jak federace funguje, dokážu se orientovat v různě složitých vztazích, ať už meziinstitucionálních, tak i mezilidských. Mám i touhu něco židovské komunity vrátit, protože mi hodně dala a dává.

Vyrůstal jsem v menší obci v Brně, ale současně v Praze už asi čtrnáct roků žiji, v pražské komunitě se pohybuju, několik let jsem pracoval jako dobrovolník a byl aktivní v České unii židovské mládeže. A tak přibližně víím, jak ta obec funguje, mám tu spoustu kamarádů, známých, spoustu lidí znám od vidění. Prostředí mi není vůbec cizí, což, jak jsem si už potvrdil, je devíza k nezaplacení. Nedovedu si úplně představit, že by na tuto pozici nastoupil někdo zvenčí, kdo by se v komunitě vůbec neorientoval.

V čem tedy spočívaly vaše obavy?

Tomáš Kraus vystupuje často v médiích a dělá to podle mého názoru dobře. Ne-

bude jednoduché na něj v tomto navázat. Stál jsem také o to, abychom si s panem Krausem práci nejen předali, ale abych měl možnost s ním dále určité věci konzultovat, a to se daří.

Máte pocit, že by federace mohla dělat víc pro menší komunity?

Vždycky se dá dělat víc. Nicméně si myslím, že federace dlouhodobě zastupuje všechny obce. Ale samozřejmě, pražská obec je velká, v Praze je Židovské muzeum, které je pro židovskou komunitu velmi důležité, většina aktivit probíhá v Praze, takže komunity v regionech to mají těžší. Tak to prostě je a je potřeba je nadále podporovat.

V době, kdy vzniká tento rozhovor, jste ve funkci něco přes měsíc. Už jste poznal, na co byste se chtěl více soustředit?

Za tuto krátkou dobu nevidím nic, co by se mělo dramaticky měnit, ale pořád se s rozsáhlou agendou seznamuji. Péče o naše přeživší a seniory je prioritní a určitě by to takto mělo zůstat. V péči o památky se také udělal za poslední roky obrovský kus práce. Navíc tu nejsem od toho, abych nějaké změny vymýšlel, na to jsou volení zástupci ve federaci, ale jsem od toho, abych je pak pomáhal realizovat.

Mám v plánu se osobně seznámit se všemi komunitami a zjistit, v jakých fungují podmínkách. Seznámím se také s přidruženými organizacemi, například příští týden mám setkání se zástupci České unie židovské mládeže. A když jsme v tom výčtu, tak se nesmí zapomenout na další klíčové organizace a instituce, např. Nadační fond obětem holocaustu, Tereziánská iniciativa atd. Postupně se seznamuji se zapojením federace i do mezinárodních organizací.

Zmínil jste Českou unii židovské mládeže a práce s mladšími se celkově hodně zdůrazňuje. Máte představu, jak by v této oblasti federace mohla pomoci?

V práci s mládeží hrají zásadní roli Lauderdaleovy školy, které teď dle mého názoru fungují skvěle; jak dobře, to docení možná až následující generace. Nicméně nám trochu chybí zapojení lidí, kteří z této školy vyjdou – tedy dvaceti- až třicetiletí. Vnímám, že federace se v této oblasti snaží být proaktivní.

(pokračování na str. 13)

MILÝ BONDY! JAKO ONDY!

O Vítězslavu Bondym, příteli Jaroslava Haška na Lipnici

Začátek zimy roku 1923 nevěstil na Vysočině, přesněji v městečku Lipnici, přílepené k mohutnému trčkovskému hradu, nic veselého. Mrzlo, jen praštělo a na lipnickém vidrholci obzvlášť profukovalo. V malém domku pod hradem umíral na matraci natažené na podlahu spisovatel Jaroslav Hašek (1883–1923). Nebylo mu

Lipnice s trčkovským hradem.

ani čtyřicet let. Ještě plánoval, že až obdrží pas, o který před nedávnem požádal, vyrazí do „teplých krajů“, do španělské Barcelony za švagrem Bejčkem, aby se tam rozehřál s doufáním, že „mírné klima dovolí, abych se před uplynutím 3 měsíců pozdraven vrátil“. To mu však již dopřáno nebylo, dodýchal ve středu 3. ledna. Mezi jeho poslední texty patří vedle závěti dva dopisy, které adresoval svému židovskému sousedovi a příteli Vítězslavu Bondymu, lipnickému obchodníkovi, výrobci lihoviny, vydavateli pohlednic a zasloužilému požárníkovi.

V DVANÁCT SE JDE DO HAJÁ

Bondy patřil k Haškovým nejbližším lipnickým přátelům, vedle nadlesního Huberta Böhma, hostinského Alexandra Invalda, učitelů Oldřicha Šikýře a Josefa Jakla, osobního písaře Klimenta Štěpánka, továrníka a majitele Malého mlýnku Josefa Koláře, starosty a pekaře Jana Rajdla, provozovatele kamenolomu Dominika Charamzy či starosty místního Sokola Jaroslava Štolce. Dne 21. prosince 1922 Hašek posílá (pravděpodobně po služebné Terezii Špinarové) příteli Bondymu veršovaný vzkaz-pozvánku: „Milý Bondy! Jako ondy! Partie hry, mariáš, vždyť to znáš! Pan lesmistr, ty a já, v dvanáct se jde do hajá! Tvůj Jaroslav Hašek.“ Záměr je jasný – zahnat chmury, tělesná trápení a nebýt sám. Bondy je dobrý kumpán. Vtipný společník trefných hlášek. Energický, který se umí za pultem i v palírně hbitě otáčet. Na fotografickém

portrétu z té doby připomíná hustými, odstátými vlasy pichlavého ježka. Suchá kůže pokrývá útlý obličej plný jemných vrásek, pod nosem huňatý knír, mírně zvednuté obočí a odstávající uši. Na další dochované fotografii je zachycen s koňem – v saku a s bílým motýlkem na krku. Venkovský elegán.

FIREMAN

Další dopis posílá Hašek Bondymu po služce o pár dní později: „Milý příteli Bondy! Přijď ke mně. Je zde Dominik Charamza, starosta Rajdl a já. Vezmi s sebou lahev čajové esence. Nemůžeš-li, pošli ji po Rézi. Tuším však, že přijdeš osobně. Lahev můžeš eventuelně poslat předem nebo ještě lépe pošli i láhev Trčkova likéru. Tvůj Jar. Hašek.“ Byla to pravděpodobně příprava na poslední pitku, protože Haškovi očividně docházely síly. Stále opakoval: „Jakmile se jednou položím – více nevstanu.“ Přivolaný lékař dr. Novák mu poté zakázal alkohol. Ha-

Kabinetní fotografie Vítězslava Bondyho.

šek tedy poslední týden života pil pouze mléko s čajem a klel: „Hrom měl zabít onu krávu, která první začala dojít mléko.“

Pohřebního průvodu, který proběhl na Tři krále a vyprovázel Haškovu rakev na lipnický hřbitov, se vedle houfu přátel účastnil také Vítězslav Bondy v hasičské uniformě. Bondy byl zasloužilý lipnický

požárník. Jako pětiletý zažil v září 1869 obrovský požár městečka. Padla tehdy popelem většina domů (61), radnice, kostel, škola a hrad, který kompletně vyhořel. Bondy si pamatoval, jak prudký víchtr roznášel oheň po doškových střeších. A také jak hrad, viditelná dominanta celého kraje, plál několik nocí jako obrovská

Lipnice – Bondyho krámk je vpravo vedle radnice.

pochodeň, která osvětlovala tváře vyděšených lidí. Rád prý vyprávěl, jak poté ještě dlouho Lipnice doutnala a jak přijížděli z okolních vsí a měst lidé s povozy a přivázeli chleba pro obyvatele, kteří ztratili střechy nad hlavou. O pár let později bylo na Lipnici založeno hasičské družstvo, do kterého byl následně jako člen přizván i soused Bondy a v roce 1906 byl starostou obce Antonínem Vejsadou a dalšími radními dokonce zvolen za náměstka velitele hasičů.

DVĚ SMRTI

Vítězslav Bondy byl lipnický rodák, narodil se 28. září 1864 a s manželkou Marií, rozenou Baumgartenovou (pocházela z Náchoda a vyrůstala v Golčově Jeníkově), vychovávali pět dětí. Z nichž nejnadanějším byl bezpochyby Max, který absolvoval obchodní školu ve Vídni a pracoval tam v textilní továrně jako účetní. Musel však narukovat do Velké války a padl na jejím konci na italské frontě. Oznámení říká, že „v posledních těžkých bojích na Píavě ztratil svůj drahý život 30. března 1918 z důvodu střely do hlavy v nadějném věku 24 let“, a byl pohřben na vojenském hřbitově v Passarella di Sotto nedaleko Benátek. Bondyovi žijí v nízkém domě č. p. 49 na svažitém lipnickém rynku, mezi radnicí, se kterou přímo sousedí, a farou. Z náměstí se levými dveřmi vstupuje do koloniálu se smíšeným zbožím a vpravo do výčepu. Dům má dvorek do zadního traktu. V soupisu majetku Bondyovi uvádějí, že chovají kravku, koně (viz dochovaná fotografie) a sedm husí. V obchodě a na poli jim vypomáhá Terezie Bondyová, Vítězslavova sestra, a Antonie Kahouno-

vá ze Záběhlic. Tragédie potkala Bondyovu rodinu 12. srpna 1920, když v humpolecké nemocnici umřela na tuberkulózu ve věku 55 let Bondyho manželka Marie. Od té doby zůstane vdovcem.

KUPUJTE U BONDYHO

Reklamní slogan v regionálních novinách hlásá: „Vítězslav BONDY – Založeno 1878, výroba jemných likérů, punčovin a speciality TRČKOVKY.“ O tomto Trčkově likéru, Bondyho specialitě proslavené po celém okrese, víme tolik, že jím pan domácí plnil malé sudy i lahve a doporučoval jej slovy: „Vítězslavem Bondym nově vynalezený Liquer schválen panem MUDr. Jaroslavem Kašparem, městským lékařem z Humpolce, zvláště proti nezažívání pokrmu ve velkém i malém dopo-

Vítězslav Bondy v hasičské uniformě.

ručuje se za levné ceny!“ V roce 1888 líkér Bondy přihlásil na hospodářsko-průmyslovou výstavu v Německém Brodě, kde získá čestné ocenění. Trčkův likér měl tehdy dvě varianty – ta silnější se jmenovala „Třicetiletá walka“ a slabší, s menším obsahem alkoholu, „Bůrián Trčka z Lipnice“.

ZAPIJEME TU NÁMAHU!

Do Bondyho výčepu chodil Hašek většinou dopoledne, kdy vylezl ze svého brlohu v pokoji hostince U České koruny. Majitel „Lexa“ Invalid mu po ránu většinou odmítal nalít, a tak spisovateli nezbyvalo nic jiného než se přemístit o pár metrů níž do kvelbu přítele Bondyho. Tam

léčil kocovinu a probíral život s těmi, které tam potkal nebo zatahl z rynku, aby měl s kým pít a rozmlouvat. Na jedno dopoledne u Bondyho ve svém knižním portrétu Jaroslava Haška vzpomíná E. A. Longen: „Našel jsem Haška ve výčepu

Vítězslav Bondy se svým koněm.

lihovin. Už svítil mastným potem, rudý jak mák a častoval nějaké tuláky, které sebral na Lipnici. Chtěl jsem, aby se vrátil se mnou domů, že budeme pokračovat v psaní divadelní hry, ale Hašek mě odbyl: „Ne, dnes nedělám, slavím hluboký zármutek.“ Otevřel dveře a křičel ven na náves: „Lidi, Šura se mi včera ožrala. Pojdte se mnou na zlost pít.“ Najednou spatřil na vršíčku faráře, jenž se důstojně ubíral ze školy na faru. Hašek se k němu přihnul, popadl ho za ruku a zval: „Pane faráři, pojdte si se mnou připít na bratrství. Všichni jsme jen lidé a každého tvořím rád, jenom idioty opovrhují.“ (...) Pak zmerčil, že několik kameníků namáhavě táhne do příkrého kopce ke kostelu vozík s balvany. Ihned se rozběhl na pomoc a tlačil ze všech sil těžký náklad do vrchu. Před kořalnou kázal zastavit: „Zapijeme tu námahu!“ A platil za všechny. Dětem, jež přicházely do krámu, kupoval cukrátky, neopomíjeje jim přikazovat: „Važte si mne, dětičky. Mějte mne v úctě, neboť jsem nejlepší přítel pana faráře a přimluvím se za vás, abyste se dostaly do nebička.“ Teprve po poledni jsem dovedl Haška k Invalidům.“

ALKOHOL ŠKODÍ ZDRAVÍ

Hned v sousedním domě, patrové radnici, sídlila četnická stanice a bydlel tam s rodinou dlouholetý městský strážník a ponocný František Štěpánek, jehož syn Kliment se postupně stal Haškovým „dvorním“ písařem. Hašek mu za pravidelnou apanáž diktoval v oněch lipnických měsících pokračování *Švejka* a několik povídek. A Štěpánek zanechal na tuto pozoruhodnou etapu svého života vzpomínky, ve kterých obdivně líčí Haškovu geniální paměť a mistrovskou schopnost vypravěčskou a improvizaci. Kliment vylíčil také

drobnou epizodu, která se přihodila ve výčepu u Bondyho – Hašek se tam setkal s paní Štěpánkovou, Klimentovou matkou, kterou v té době ještě osobně neznal. A ta mu začala domlouvat, aby nechal pít alkoholu, že je podle pohledu docela slušný pán, chlast že škodí zdraví a že manžel-strážník už nemá tolik síly, aby mohl opilce tahat na zádech. Hašek souhlasně přikyvoval a poručel si další štamprlata, až nakonec „matku z krámu vyhodil“. Bondy se chytil za hlavu a donutil „Jarku“, aby se šel ihned ke Štěpánkům omluvit a slíbit, že si dá na alkohol opravdu velký pozor.

SLADCE SPAL JSI JAKO SNOP

A byl to Hašek, který příteli Bondymu k narozeninám 28. září 1921 sepsal rýmovanou oslavnou gratulaci. Do hostince k Invalidům sezval lipnickou společnost a Štěpánkovi nadiktoval slavnostní pozvánku: „Spolek zaslužilých občanů Lipnice pořádá večírek na oslavu narozenin Vítězslava Bondyho, továrníka a obchodníka s likéry, imitátora ducha hraběte Trčky a organizátora soudních pozemkových sporů.“ Uprostřed večera Hašek

Syn Vítězslava Bondyho Oto.

skutečně vystoupil na židli, byl přidržován, vyžádal si klid a začal nahlas deklarovat:

Drahý příteli!

*Dnes sešli jsme se, bychom tiše
slavili jeden veliký den
a prožili zde v intimě*

*pohádku krásnou jako sen...
 Buď dlouho zdráv, buď dlouho zdráv!
 Padesát osm let! Co vše si prožil v světě!
 Ve věku šesti let si hradu požár zřel,
 – a shořel hrad a celé město vzplálo,
 jen ty jsi přitom ucelet...
 Buď dlouho zdráv, buď dlouho zdráv!
 A nabyv přitom zkušenosti velké,
 jak požár třeba uhasit,
 po dlouhých létech postavil ses v čelo
 všech hasičských kapacit...
 Buď dlouho zdráv, buď dlouho zdráv!
 Tys v Trčkově líkér duch rytířský vložil,
 pohádku pitek starých dob,
 po něm si často údy svoje složil
 a sladce spal jsi jako snop...
 Tak obětí ses vynálezu svého,
 jak vždy hrdina, ty stal,
 když vynášel jsi líkér Trčkův
 a jakost jeho prozkoumal...
 Buď dlouho zdráv, buď dlouho zdráv!
 I pozemkové spory velmi hbitě
 ty organizovati znáš,
 všech intrik rozpleteš ty sítě
 a o všem všudy přehled máš...
 Buď dlouho zdráv, buď dlouho zdráv!*

Sálem zněl potlesk, Bondy byl dojat a Hašek pravděpodobně nezmožen připitky mezi jednotlivými slokami přijímal slova uznání. Zmýlil se však v jednom, a to nejdůležitějším bodě – Bondyho učinil o rok starším. Ve skutečnosti mu právě bylo padesát sedm let.

SPOKOJENÉ STÁŘÍ

V archivu muzea Jad vašem je uloženo několik fotografií Vítězslava Bondyho i jeho syna Oty. Známa je také zimní fotografie z roku 1931 – na lipnickém náměstí zachycuje radnici s nastoupenými četníky, Bondyho krámkem a před ním benzinovou pumpu, která patřila k obchodu. Je třeba také dodat, že s rozvojem turistiky a objevování českých hradů, včetně Lipnice, se Bondy stal vydavatelem řady pohlednic s lipnickými motivy, které jsou dnes vyhledávanou raritou.

Poslední zachovaná fotografie lipnického obchodníka Vítězslava Bondyho – v hasičské uniformě a s vyznamenáním – byla pravděpodobně pořízena v září 1934, kdy slavil sedmdesáté narozeniny. Stojí v pozoru, je drobný, již prošeďivělý, jemně se usmívá a na hlavě má hasičskou čepici. Dožívá svůj pestrý život v domovské Lipnici a doufá, že živnost již brzy předá synu Otovi, který se oženil s mladou ženou Irmou ze sousedního Čejova.

11 BALÍČKŮ MUCHOLAPEK ZN. TOXIT

Co se ve druhé polovině třicátých let mohlo na Vysočině při poslechu rádia jevit jen jako poštekávání hysterického vůdce německých nacistů, dostalo o pár let později reálně hrůzné kontury. Dochované archivní dokumenty k Vítězslavu Bondymu a jeho podniku hovoří chladně protokolární řečí.

Nejdříve je na četnické stanici na Lipnici vyžádán podrobný soupis židovského obyvatelstva.

Dne 21. června 1939 musí být všechny židovské podniky, jejichž majitelé jsou Židé, označeny jednotně jako: Jüdisches Geschäft – Židovský obchod.

K 31. červenci 1939 následuje soupis jejich pozemkového majetku.

Vítězslav Bondy s manželkou.

Soupis inventáře, věcí a dluhů židovských podniků je vyžádán v březnu 1941 a sepsal jej horlivý lipnický četnický strážmistr, zastupující vrchního Jaroše, právě dlícího na dovolené. Mj. uvádí: „Oznamuji, že v obchodě žida V. Bondyho se nachází tento inventář: 4 pulty, 1 regál se zásuvkami, 2 regály bez zásuvek, 4 kávoměry plechové, 1 obchodní váhy se závažími, 4 dřevěné soudky na obsah 10 l, 6 na obsah 20 l, 3 na obsah 30 l, 1 na obsah 50 l, 2 sudy na obsah 6 hl, 1 na obsah 3 1/2 hl, 13 na obsah 1 hl, 10 na obsah 50 l, 5 různých opletených demijonů, 1 kovová čerpací pumpa na petrolej, 1 plechová lopatka na mouku, 100 ks starých skleněných

lahví, 5 kg papírových sáčků. Zboží: 4,25 kg mýdlového pracího prášku, 2,25kg jednotného mýdla, 43 balíčků prášku k drhnutí zn. Hellax, 42 balíčků prášku na čištění kovů zn. Kačka, 5 balíčků prášku na drhnutí zn. Drhlík, 29 lahviček tekutého krému na obuv zn. Derbyol, 17 lahviček různé velikosti se zbytky trestí k výrobě líkérů, 11 balíčků mucholapek zn. Toxit.“

Vzápětí přichází zákaz s dosud vlastními věcmi jakkoli nakládat a disponovat.

V červnu 1941 se koná odhad krámského nábytku a polí.

Zájemců o zabavený Bondyho majetek je na Lipnici hodně. Pod cenou vše získává Karel Honzík, obchodník z Lipnice.

V květnu 1942 jsou Bondyové, Vítězslav, Oto a Irma, obesláni, aby se v určený čas dostavili na shromaždiště do Kolína. Zavezou je do Okrouhlice na nejbližší vlakovou stanici. V kolínské škole čekají s dalšími na transport do Terezína. Transport AAc je vypraven 9. června 1942.

Oto s Irmou jsou 13. června 1942 transportem Aai vyvezeni do vyhlazovacího tábora Sobibór a tam zavražděni.

Pár dní po svých 78. narozeninách je do dobytčího vagonu nahnán lipnický výrobce jemných kořalek, punčovin a trčkovky Vítězslav Bondy. Vlak vyjíždí 15. října 1942 a do Treblinky dorazí o dva dny později. Totálně vyčerpaný Bondy sotva tuší, co se kolem něj děje. Postupně s dalšími se dobelhá do plynové komory. Zanedlouho poté bude jeho mrtvá tvář ozářena prudkým plamenem a spálena.

DLOUHO BUĎ...

Na konci šedesátých let bude domek Bondyů na Lipnici stržen a na jeho místě postavena požární zbrojnice. Možná by to mohla být neokázalá pocta Bondyho památce. Vždyť ona Haškova rýmovaná gratulace Vítězslavu Bondymu končí hasičským:

*A nakonec ti přání nesem vřelé,
 pod vedením necht' slavným tvým
 tvá stříká stříkačka jak navzdory všemu,
 čímž oslavný již končím rým.
 Dlouho buď zdráv, dlouho buď zdráv!*

MILOŠ DOLEŽAL

(Použité fotografie pocházejí z fondu Jad vašem v Jeruzalémě.)

ŽIVOT MĚ ŠKRT'

O sbírce Sebrané květy básničky Selmy Merbaumové

Jsou osudy, jejichž tragika jako by překračovala všechny myslitelné meze, a to i v kontextu jiných mimořádně tragických osudů. Přesto lze i v těchto osudech prodechnutých nevyslovnou bolestí vždy alespoň zahlédnout stopy nějakého světla, mnohdy se dokonce nositelé těchto osudů sami stávají zdroji takového nepochopitelného, dějinami zadupaného, a přesto silného světla.

Jedním z těch, jimž bylo naloženo opravdu přespříliš, byla mladá básnička Selma Merbaumová, jejíž osmnáctiletý život vyhasl roku 1942 na pryčném pod stropem baráku v koncentračním táboře Michajlovka na Ukrajině. Selma Merbaumová, autorka více než padesáti básní s titulem *Sebrané květy*, jež věnovala svému příteli Lejseru Fichmanovi „na památku a s vděčností za mnoho nezapomenutelně krásného“, a několika pozoruhodných překladů, včetně německého překladu Verlainovy *Podzimní písně*, se řadí do široké společnosti básníků a básniček, jejichž osudy mají společné dvě skutečnosti – tou první je židovství, tou druhou Bukovina. U Selmy Merbaumové je tato příslušnost k pozoruhodné plejádě bukovinských autorů „potvrzena“ i pokrevním poutem – s Paulem Celanem měla totiž společného pradědečka. Stejně jako Celan patří Merbaumová bezpochyby k tomu nejlepšímu, co Bukovina – tento středoevropský Jeruzalém, přes který se mnohokrát a z mnohých stran neúprosně převalily dějiny – dala nejen německojazyčné, ale i světové literatuře. To má nyní možnost zakusit i český čtenář, neboť celé autorské dílo Selmy Merbaumové vydalo v loňském roce nakladatelství Opus v překladu Věry Koubové.

KAŽDÉ SLOVO NA SVÉM MÍSTĚ

Sbírku svých básní s názvem *Blütenlese* Merbaumová těsně před deportací vlastnoručně svázala a připojila věnování svému příteli Lejseru Fichmanovi, jenž se v roce 1944 pokusil uprchnout z nucených prací do Palestiny. Loď však byla torpédována a katastrofu nikdo nepřežil. Fichman Selminy básně prozíravě zanechal u jejich společné kamarádky, a teprve v roce 1976 vyšla v Izraeli sbírka v ná-

kladu 400 výtisků. Byly to právě básně bukovinských německy píšících autorů, mezi nimi také Selmy Merbaumové, které postupně přispěly k jinému vnímání německého jazyka v Izraeli – nejen jako jazyka vrahů, ale též jako jazyka obětí.

Básně Selmy Merbaumové jsou skutečně v mnoha směrech pozoruhodné.

Foto archiv.

Jednak svou formální dokonalostí, přesností rýmů i nápadnou zvukomalbou, která přímo prýští z každého verše, jednak svou hloubkou, která svědčí o velmi rychlém (ostatně okolnostmi vynuceném) autorčině dospívání ve zralou ženu a básničku. Díky tomu, že sbírka byla vydána dvojjazyčně, navíc s citlivým doslovem překladatelky, který obsahuje i ukázkou z překladů Selmy Merbaumové, se před námi otvírá komplexní podoba malého, avšak hutného díla. Překlad šetrně zachovává strukturu originálu, nepůsobí to ovšem nijak křečovitě – naopak, české verše jsou splavné, volně dýchají, na druhou stranu v nich nelze přeslechnout poněkud větší míru sentimentu, než jakou nacházíme v originálu. To je, myslím, zcela pochopitelné, protože překládat takové verše se jistě neobejde bez zjitřených citů a určitého pohnutí.

Smutek a melancholie na jedné straně, na druhé opojení životem, přírodou, láskou... To jsou dva věčné póly poezie a nejinak tomu je i u Merbaumové – zde ale jako by to bylo celým jejím příběhem i krátkou dobou, po kterou jí bylo dáno tvořit, nějak akcentováno. Při četbě má člověk pocit, že každé slovo je na svém místě, každý obraz přesně zapadá, protože básnička nemá času nazbyt, nemůže si dovolit plýtvat svou tvůrčí energií. Vyslovila se tak, jak mohla a uměla, a my můžeme jen žasnout, že uprostřed bezedné hrůzy dokázala v sobě objevit pramen.

Podzim

**Děšť šedě tká
svůj zpěv mi dnes
pln touhy a
pln zármutku.
Sny osleplá
jsem jak ten pes.
Tak samotná**

**a – jdu.
Lesk pohasne
a lásky sen
sem pohlédne,
smrt ve tváři.
A kolem mne,
co duh a pěn! –
To touha jde
a – šumaří.
Dny podzimní –
a v slzách se
tu rozhlíží,
co vyhaslo.
Však podzim ví:
prýč štěstí je,
dech vzalo mi
a – šlo.**

Je těžké vybrat báseň či jedno místo, jež by hovořilo za všechny a dokázalo vystihnout charakter básnictví Selmy Merbaumové. Přesto však báseň s názvem *Poém* pocituji jako jakési centrum, osu všech zbývajících. Velmi dobře je zde cítit ona protichůdnost tolik vlastní jiným autorčiným básním, protiklady se zde setkávají, život a smrt se ocitají na jedné rovině, jako by mezi nimi nebyla téměř žádná hranice. Poslední slova *Poému* jsou pak čirým svědectvím, odrazem reality zvané šoa.

Já chtěla bych žít.

**Hled', život tak pestrý je.
Má plesy rád, jsou překrásné.
A mnoho rtů tu čeká,
směje se a žhne
a radost nahlas sděluje.
Třeba jen ta silnice, jak stoupá:
tak široká a světlá, jak by na mne
čekala.
A kdesi v dále vzlyká touha,
jež mezi nás se napjala.
A vítr volá, sviští po lese,
on říká mi, že život zpívá. (...)
Měsíc je stříbro nad hlavou.
Topoly šedé jsou.
A vítr se do mne opírá.
Silnice světlá tak.
Pak...
Pak přijdou oni
a zaškrťí mne.
Pro mne a pro tebe
Smrt.
Život se zvrť,
rudě šumí a plesá.
Přes noc mne
škrť.
Smrt.**

JOSEF KROUTVOR ML.

KONTRABASISTA A SKLADATEL

Švédský jazzman Georg Riedel z Karlových Varů

K neznámějším švédským jazzovým hudebníkům 20. století patří dodnes činný kontrabasista, skladatel a autor ve Švédsku nesmírně populárních písní k filmům podle knih Astrid Lind-

Georg Riedel. Foto archiv.

grenové (*Pipi Dlouhá punčocha*, *Děti z Bullerbynu*) Georg Riedel. Uvádí se, že neexistuje prakticky žádný Švéd, který by si občas některou z jeho písní pro děti nezanotoval. Ale Riedel není zdaleka jen autor hudby pro děti. Jeho především jazzové kompozice nahráli takoví instrumentalisté jako Duke Ellington, Stan Getz či Dizzy Gillespie. A jako kontrabasista patřil a stále patří k těm nejlepším nejen ve Švédsku. Narodil se 8. ledna roku 1934 v Karlových Varech.

KARLSBAD

Jeho otec Karel Riedel byl známý karlovarský architekt. Postavil ve městě mimo jiné klášter redemptoristů a kostel Panny Marie Pomocné, jehož vysoká cihlová věž patřila k dominantám města, než byla spolu s kostelem v roce 1984 stržena. Matka byla (jako první žena ve Varech) dětská lékařka. V roce 1938 rodiče došli k závěru, že vzhledem k sociálnědemokratické orientaci otce a židovskému původu matky je nejvyšší čas odejít do emigrace. Svůj záměr stačili ještě uskutečnit. Otec odjel na jaře do Švédska a po několika měsících ho následovala matka se čtyřletým Georgem a jeho sestrou. V rozhovoru, který pořídila Martina Fialková, o tom

Riedel říká: „Cestovali jsme pak přes Polsko, Pobaltí a Finsko, stále nás kontrolovali vojáci, jeli jsme několik dní. Když jsme se dostali do Helsinek a potřebovali se nalodit a dopravit do Švédska, neměla maminka už vůbec žádné peníze. Byla velice vyčerpaná a zoufalá. Naštěstí kapitán lodi se nad ní ustrnul a přikázal svým lidem, aby pro nás na lodi našli volnou kabinu – a tak jsme se dostali do Švédska.“

Tak si zachránili život. Nikdo z jejich příbuzných, kteří v Čechách zůstali, válku nepřežil.

Po válce se rodiče chtěli vrátit, ale ani skutečnost, že Georgův otec byl antifašista a jeho žena Židovka, nic nezměnila na skutečnosti, že mu jako sudetskému Němci bylo odebráno československé občanství.

Tak se stal Georg Švédem.

STOCKHOLM

Riedelovi se usadili ve Stockholmu. „Poté, co jsme tam přišli, jsem strávil dva měsíce na letním táboře, abych se naučil švédsky. Když jsem se vrátil domů, nemohl jsem najednou mluvit s rodiči, tak rychle jsem němčinu a pochopitelně i češtinu zapomněl. Německy dnes mluvím, ale česky už bohužel ne. Mamince švédština zpočátku moc dobře nešla, a tak jsem jí pomáhal se domlouvat. Švédsko se mi zdálo krásné, takové čisté. A hlavně tu bylo bezpečno. To platí dodnes, i když už bohužel ne tak úplně,“ vzpomíná Georg.

Od osmi let chodil do hudební školy, hrál na housle, ale postupně ho čím dál víc přitahoval jazz, který byl v padesátých letech ve Švédsku hodně oblíbený. V patnácti začal hrát na kontrabas, studoval na Hudební akademii ve Stockholmu a v devatenácti už byl členem známého jazzového orchestru

Larse Gullina a o rok později začal hrát v bandu klarinetisty a altsaxofonisty Arneho Domnéruse, skupiny, která se zapsala do dějin nejen švédského jazzu.

JAZZ PO ŠVÉDSKU

V orchestru Arneho Domnéruse se Riedel setkal a s pianistou Janem Johanssonem, skvělým muzikantem a skladatelem. Přátelství a spolupráce s ním výrazně ovlivnila Riedelovo další umělecké směřování kontrabasisty i skladatele. V roce 1964 společně nahráli hudební album *Jazz på svenska* (Jazz po švédsku). Jedná se o dvanáct skladeb, vycházejících ze švédského folkloru v jazzových úpravách Jana Johanssona. Album mělo obrovský úspěch. Nejen že se stalo ve Švédsku nejprodávanejší jazzovou deskou všech dob (prodalo se ho na čtvrt milionu kopií), ale svojí průzračnou melodičností, hloubkou i prostou a nádhernou souhrou klavíru a kontrabasu zahájil *Jazz po švédsku* nový trend v evropském měřítku, cestu, po které se v šedesátých letech vydalo hodně jazzových hudebníků i skladatelů. „S Janem jsem spolupracoval velice dlouho –

Jan Johansson. Foto archiv.

skončilo to nešťastně, autohavárií v roce 1968, při níž se zabil. Měli jsme k sobě velmi blízko. On byl ten pravý Švéd, který se v hudbě vracel ke svým kořenům, k folkloru – a já s ním, přestože v jeho zemi vlastně

nemám domov. To je to, co jsem mu tak trochu záviděl, že měl z čeho čerpat. Jako každý Švéd měl někde na venkově babičku v tom červeném dřevěném domečku... Udělali jsme společné album *Jazz på svenska*, které se potom docela celoevropsky proslavilo," říká Riedel v rozhovoru.

Než došlo k nešťastné havárii v roce 1968, natočili s Johanssonem ještě *Äventyr i jazz och folkmusik* (Dobrodružství v jazzu a v lidové hudbě, 1965), *Live in Tallinn* (1966), *Jazz på ryska* (Jazz po rusku, 1967) a spoustu jednotlivých skladeb pro rozhlas, jako duo i ve větším obsazení.

PIPI DLOUHÁ PUNČOCHA

V roce 1968 začal Johansson, který rovněž skládal filmovou hudbu, spolupracovat s Astrid Lindgrenovou na filmu podle její světoznámé knihy *Pipi Dlouhá punčocha*. Práci však už nedokončil, a tak byl komponováním hudby pro film pověřen Riedel. Použil jednu melodii, kterou měl Johansson už připravenou a složil pro film celou řadu melodií dalších. Pro další film podle Lindgrenové, *Děti z Bullerbynu*, už psal hudbu

sám. „Pro filmy Astrid Lindgrenové to bylo asi pětadvacet písniček, hodně různých melodií. Pak jsem napsal ještě několik set dalších dětských písniček, zkomponoval taky nějaké dětské opery a muzikály, vždycky s vlivem jazzu. Taky hudbu k baletu o Pipi, ten měl premiéru v roce 2005. Věnuju se komponování pro děti opravdu hodně.“

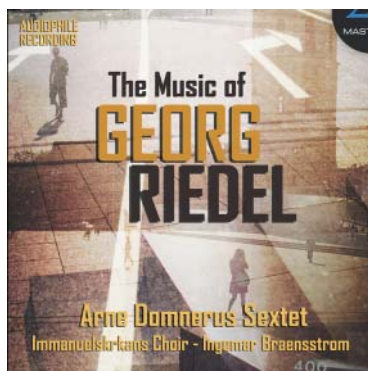
Celkem napsal Riedel hudbu k šedesáti filmům. K jeho nejznámějším melodiím ale patří právě písně z filmů, určených dětem. Setkaly se s velkým ohlasem a některé přímo zlidověly.

Na otázku, kde všude hrál, odpovídá: „Všude možné v západní Evropě, v Thajsku a Japonsku. Ale taky v Rusku, kam jsme dostali v roce 1962, za Chruščova, pozvání na jazzový festival. Ale přesto jsme tam nemohli jet

jako jazzoví muzikanti, ale jako turisté, což byl problém, protože jsme potřebovali s sebou nástroje a aparaturu. Vzpomínám si, jak z nás v Moskvě byli úplně pryč, když jsme se jen tak procházeli po Rudém náměstí, bavili se s lidmi a oni zjistili, že jsme opravdu ti jazzoví muzikanti ze Západu, které poslouchají z rádia. Hráli jsme tam pak v parku a Rušové se divili, že se nebojíme... V Československu jsem byl v roce 1966, ještě před Dubčekem. Všechno bylo tehdy tak optimistické – hráli jsme v Lucerně, také na jazzovém festivalu, potkal jsem se třeba s Karlem Krautgartnerem, taky s Janem Hammerem, otcem dnes slavného Jana Hammera, který žije v USA.“

SPOJOVÁNÍ ŽÁNŘŮ

Za svoji celoživotní práci získal Georg Riedel široké uznání i řadu ocenění.

Například za televizní balet *Rie-daighlia* (1957) cenu Prix Italia, švédský král mu udělil medaili Litteris et artibus, hudební akademie medaili za propagaci hudby. Jeho diskografie zahrnuje na osmdesát titulů. Většina z nich pře-

kračuje hranice žánrů. Jak řekl: „Ani si neumím představit, jak bych komponoval, aniž bych ve své tvorbě nespojoval různé žánry. Nikdy jsem si nevybral jeden žánr na úkor druhého, vlastně tomu vždy bylo naopak, chtěl jsem, aby jeden žánr dobarvoval ty druhé.“

Přesto jeho původní hudební doménou byl a je jazz, jak to dokazuje i dnes, ve svých 88 letech. Poslechněte si, třeba na YouTube nebo Spotify, *Jazz på svenska*. Už první skladba v pořadí, *Visa från Utanmyra* (Píseň z Utammyry) vás přesvědčí, že umění Georga Riedela, hudebníka narozeného v Karlových Varech, kterého Švédsko zachránilo před holokaustem, je něčím, co by člověk neměl v žádném případě minout. **jd**

(V textu je citováno několik odpovědí z rozhovoru, který s G. Riedelem vedla Martina Fialková.)

NIC NENÍ, JAK SE ZDÁ

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Co byste si konkrétně představoval?

Určitě nějaké možnosti pro setkávání, možnost pořádat kulturní a společenský, vzdělávací, možná i sportovní program. Zkrátka, aby tahle generace měla prostor, kde by se mohla setkávat a cítila se v něm svobodně, jako doma, což cítím, že tady trochu chybí.

Proto také vzniklo Židovské komunitní centrum, JCC...

Přesně tak, to je z velké části reakce na nenaplněnou poptávku. Představuji si nějakou kavárnu nebo bar, prostě místo pro setkávání, po práci nebo po škole. Mladí by si tam četli, učili se nebo by mohli i pracovat, bylo by to místo pro setkávání a diskusi. Možná, kdyby se vytvořil takový prostor, program už by vznikl – ale už by ho měli vymyslet právě ti mladší, ne abychom říkali my, co mají dělat.

Patří k úkolům federace i vytvoření prostoru pro stoupence progresivního proudu judaismu?

Myslím, že ano, federace to má zakotveno i ve svém statutu.

A jaký k němu máte vztah?

Neortodoxní směry židovství tu jsou, a je třeba to přijmout. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že hledání cesty k židovství je normální, je to složitá cesta a má různé křížovatky. Pro mě bylo v devadesátých letech důležité setkání s rabínem Goldsteinem z Londýna, který se tehdy snažil o rozšiřování liberálního judaismu do střední a východní Evropy. Jezdil učit do Brna a díky němu jsem mohl jet i na letní tábor, který v Anglii pořádala liberální kongregace. Zážitek, kdy jsem se seznámil s liberálním židovstvím, mi pak usnadnil cestu k tradičnímu židovství, které je mi bližší a osobně mi dává větší smysl. Nechci ale říkat, že tohle je ta správná cesta: někdo může mít úplně jinou zkušenost. Dokud ty směry stojí vedle sebe, a ne proti sobě, je to v pořádku a je třeba to podporovat.

Čemu se věnujete ve volném čase?

Na prvním místě pro mě jsou děti a rodina. Snažím se věnovat i sám sobě, čtu, začal jsem se učit německy, doplňuji si židovské vzdělání a taky sportuji, nejraději venku na čerstvém vzduchu.

ALICE MARXOVÁ

KAREL POLÁČEK: DVĚ POVÍDKY

z knihy *Povídky izraelského vyznání*

PŘÍBUZNÍ

V kupé třetí třídy seděli naproti sobě dva páni. Když vlak sebou trhl, aby opustil stanici Kostomlaty, podíval se jeden z nich přes noviny na svůj protějšek. Pak už se na něho koukal pořád. Když pak se blížili k Nymburku, tu se již nezdržel, složil noviny a pravil: „Poslouchaj, pane – že jsem tak smělej – máúcta, pane – služebník, pane, oni mně připadaj nějak známej – nejsou oni pan Reiniš?“

Protější pán narovnal si kravatu, povytáhl manžety, pokrčil rameny a pravil: „Kterej Reiniš? Reiniš z Plzně?“

„Ne!“

„Reiniš, prýmkářské zboží ve velkém i v malém?“

„Ne!“

„Reiniš s tím nosem?“

„Ne!“

„Reiniš, co se vyrovnal?“

„Ne!“ „Tak teda kterej Reiniš? Snad ne ten Reiniš, co měl říct starýmu Traubovi: voni mlčej, voni maj nejmiň co povídat!“

„Já už vidím, že nejsou pan Reiniš,“ povídal zvědavý pán, „poněvadž když byli pan Reiniš, tak by věděli kterej. To se tak hned nezapomíná. Oni nejsou žádněj pan Reiniš.“

„Říkám já, že jsem Reiniš?“

„A říkám já, že jsou Reiniš? Já jsem si jako myslel – kdyby náhodou – podobnost tu je – já mám s tím Reinišem nějaké jednání, ať mně radši nechodí na oči – já jsem Artur Popper – dovoluji se představit – Popper od firmy Freud & Piek, módní zboží.“

„Já jsem Hugo Lüftschütz, prokurista firmy Edmunda Robička nástupce Rudolf Klein –“

„Cože – Rudolf Klein – není to ten Klein, co mluví na ‚r‘, továrna na obuv, Vysočany?“

„Ano, ten je to,“ přisvědčil pan Lüftschütz, „velikej člověk – mocnej člověk – těžkej člověk – bude komerčním radou –“

„Ale jdou!“ podivil se pan Popper. „Tohle bych nikdy neřek – Rudolf Klein a komerční rada! – On je takovej rada, jako já jsem primabalerína – to mně vypravujou novinku! Vždyť je to taková malinká továrnička – kdepak – dílna je to – to se ví, musí v tom být ‚nástupce‘ – on ten Robiček byl nic a Klein je nula, ale je ‚nástupce‘ a drží si prokuristu, má toho

zapotřebí! – Já vám říkám, že tihle nástupci jsou samej švindl!“

„Jakej švindl?“ urazil se pan Lüftschütz. „Vy můžete něco vypravovat – to mám rád, když se moc mluví – jestli chcete něco vědět – to je ohromnej podnik – obuv Noblesse zná celej svět –“

„A co voni budou mluvit,“ vpadl mu do řeči pan Popper, „to mám rád, když se moc mluví – voni mně chtějí něco vypravovat? – Já znám Kleina, když byl ještě takhle malej – byl rád, když jsem mu dal vydělat pětikorunu – takovej šnorer – pomoh si a dělá velkého –“

„Psst!“ zasyčel výstražně pan Lüftschütz, ukazují na spolucestující. „Nekřičej tak – nemusí každý všechno slyšet – řeknou: Dva židi, a je jich všude plno –“

„Viděj – to mám moc velikej strach,“

Karel Poláček při práci. Foto archiv.

vpadl mu sebevědomě do řeči pan Popper, „já se budu někoho ptát – na mně je nejmiň vidět, že jsem žid – povídala slečna Bendová: Pane Popper, do nich bych to nikdy neřekla – jenom když začnou mluvit, je vidět, jakého jsou vyznání – čestné slovo, pane! Jednou – to si nechaj vypravovat – jedu vlakem – třetí třída je plná – mnoho řečí – mluví se o politice a nadává se na židy – rád bych viděl třetí třídu, ve které by se nenadávalo na židy – taková třetí třída neexistuje, pane – to je statisticky dokázáno – to už sám pámbůh tak zařídil – a já si pěkně sedím v koutku a mlčím a myslím si: Ty mlč a neplet se do něčeho! –“

A viděj, seděl jsem tam mezi nimi – a oni přece nadávali, tak je z toho vidět, že nikdo nepoznal, že jsem jako unsereiner – a jeden tlustej pán sedí vedle mne a ten ved hlavní slovo a vždycky se na mě obrátil a povídal: Řeknou, jestli nemám pravdu! – Já na to: To vědí, já držím s nima! A on mně poklepá na rameno a povídá: To je vidět, že jsou dobrej našinec a Staroslo-

van! – To bych řek, už můj tatínek byl největší Staroslovan ze vsi, to už je v rodině. – Povídal ten tlustej pán: Za kterou firmu cestujou? – Za kterou firmu bych cestoval? – To je taky otázka! – Za firmu Freud & Piek, módní zboží. – A on mě na to: Co to, že sloužej u židů? Nevěděj, že nás židi ujařmujou a sajou naše mozoule? – Já povídám: U jakejch židů? Copak je to židovská firma? – A snad ne? – Nápad! Pan Freud je největší antisemit, kterého znám (a to je taky pravda: Mají ponětí, co má řeči, když jdu na něho, aby mně přidal – to je šéf, o jéjej!), a pan Piek, když potká žida, je celej pryč. – Nato řekl: Odpustěj, já to jen tak myslel, moje jméno je Antonín J. Trnož, první křesťanský závod s módním zbožím. – A co vám budu dlouho vypravovat: Pan Trnož je teď můj nejlepší kunčaft –“

„No, a je dobrej?“ tázal se pan Lüftschütz.

„No – ne, jestli je dobrej – a jak je dobrej – platí kasa – krám má velkej – zboží dost, ale vypadá to u něho jako ve volební kanceláři: Všude má nápisy a hesla: ‚Svůj k svému!‘ – ‚Křesťanský závod!‘ – ‚Žádný židovský brak!‘ – Koukám na to a myslím si: Kdyby ses nestaral tolik o politiku a dával radši pozor na svého příručího – mně se ten člověk nějak nelíbí – myslím, že jsem ho viděl v Arku hrát ferbla – možná že hraje na účet křesťanského závodu. – Jinak je to firma moc dobrá, pokud vím – to se ví, člověk nikdy neví – kolikrát přijde člověk k zničení, když mu na hlavu padne květináč, jak říkal můj bejvalej šéf, co jsem se u něho učil – co se na mě koukaj, pane Lüftschütz? – To je žaket, co? – Co myslěj, že jsem za něj dal – to by neřekli – padesát korun a ještě mně přidal šest párů kaloší – jeden konzum mně byl dlužen – neměl peníze, ten konzum, a tak mně dali na ten dluh tenhle žaket – dal jsem si ho vyžehlit a je jako nověj – elegantní, co? Ale co budu dělat s těmi kalošemi – je to pro sedmiletý děcka – neznaj někoho, kdo by měl šest sedmiletých děcek? – Co se na mě pořád koukaj, pane prokurista?“

„Pane Popper,“ tázal se pan Lüftschütz, „teď jsem si vzpomněl, nemaj oni v Brně příbuzně? – Popper, sklo a porculán, má dva syny, jeden studuje na doktora, druhé na inženýra –“

„Popper, sklo a porculán? – Nebudu znát Poppera – jak se tak můžou ptát: Vždyť je to můj strejce, Popper, sklo a porculán – vzal si sestřenic z maminičky strany –“

„Jeho paní je rozená Glaserová z Tejnice,“ pravil Hugo Lüftschütz, „Fanny Glaserová, nejstarší z pěti dcer –“

„Jak to vědí?“ divil se pan Popper.

„Jak to vím – otázka! – Nebudu znát Glasera z Tejnice – přece Glaser, představený náboženské obce, nosí brejle – náramně rozumnej pán – jeho syn je doktor – moc hledanej – slavnej muž – já jsem s ním jedna ruka – hraju s ním šach – vždycky prohraje a zlobí se – kdepak se mnou – já jsem člen devětapadesáti šachových spolků – on je můj bratranec – tatínek si vzal sestřenicu starýho Glasera –“

„A podívejme se,“ zaradoval se pan Popper, „tak jsme teda příbuzní – znáte to přísloví: Tak dlouho spolu dva židi mluví, až jsou příbuzní – to se bude tatínek divit, až mu to budu vypravovat – řekne: Ažby ty nenašel někde příbuzného – a já opravdu přivezu si z každé túry nějakého příbuzného – my jsme veliká rodina – napij se, pane Lüftschützi – jakýpak voni, když jsme z přátelstva – to je prima koňak!“

„Na zdraví!“ připil si pan Lüftschütz z láhve. „Brr! – Ta je –“

„Na zdraví!“ připil pan Popper. „A vš co,“ povídal důvěrně, vytahuje karty z kapsy, „když tady tak pěkně sedíme – dáme si ferbla – korunku vízo – zůstane to v rodině –“

„Prosím vás, jaký je to vedle rámus, to je něco hrozného, jděte se tam podívat!“ pravil ustrašeně jakýsi nervózní pán s bavlou v uších. „Ať si něco neudělají!“

„Ale,“ pravil lhostejně průvodčí, chraště kleštičkami, „dva páni se tam domluvili, že jsou příbuzní. Listky, prosím, pánové!“

* * *

NÁSLEDKY VYSTOUPENÍ Z CÍRKVE

Avšak přihodilo se, že pan Adolf Blum zřekl se víry svých otců.

Svoje vystoupení z církve odůvodňoval minulou sobotu v kavárně Areo takto: „Když jsem tam přišel, posadím se v zadní lavici a slušně hledím. A nic. – Najednou přijde šames...“

„Který šames?“ zeptal se pan Blau se zájmem.

„Ten, co má cvikr se šňůrkou,“ vysvětlil pan Blum. („Aha!“ pomyslí si na to Blau.) „Přišel cvikr se šňůrkou a ptá se: ‚Co tu chtějí?‘, povídám: ‚Co bych tu

chtěl? Přišel jsem se na Jom kipur smířit s Pánembohem.‘ – ‚Mají zaplacený sedadlo?‘ ptá se šames s cvikrem. – ‚Jaký sedadlo?‘ – ‚Když nemají zaplacený sedadlo, jdou si smířovat se s Pánembohem, kam chtějí. Tady je Jom kipur pouze pro pány, který si zaplatili.‘ – Povídám mu: ‚Poslouchají, já jim něco řeknu,‘ ale nic jsem nepovídal, ale sebral se a šel. Chtěl jsem mu ale říct jenom jednu věc: ‚Voni mizernej šamesi,‘ a vůbec vynadat mu, co se do něho vejde.“

„Dobře udělali,“ povídal pan Blau. „Co si dneska šamesové dovolují, to už je, jak se říká, moc. Na venkově je jim jeden dobrej. Když jsem servíroval v Strašecí Kdýni, tak tam šames běhal po městě a pěkně prosil: ‚Pane Blau, pan Katz má Jahrzeit, jsou tak dobrej, přijdou do kostela, aby bylo minjan.‘ Ale v Praze...?“

„No viděj. Má jeden zapotřebí, aby se dal od šamesů urážet? Tak jsem si řekl: Dost, a dal jsem se k československé církvi.“ – „A jak to udělali? To se dali pokřtít?“

„Jakýpak pokřtít? To mají tak: Došel jsem si k tomu jejich knězi – vzdělaný pán s fousama – zaklepu: ‚Maucta‘ – ‚Pán s vámi,‘ povídá ten kazatel. – Povídám mu co a jak. On mě vyslechl, pohladil si bradu a pravil: ‚My to neberem tak zoztra jako ti římští. Jenom to bych se rád vás zeptal: Račte věřit v Pána Ježíše?‘ – Povídám: ‚Je-li to podmínka, proč ne?‘ – Tak jsme si povídali a on hned: ‚Bratře Adolfé‘ a byli jsme jedna ruka.“

„Tak to je náramně jednoduchý?“ povídal se pan Blau.

Pan Blum přisvědčil, ale poněvadž objevil se pan Fuchs, na kterého čekali, nechali hovor o náboženství a dali se do taroků.

Paní Hermínu velmi mrzelo, že ten její Adolf vyvedl takovou věc a vystoupil z víry. „Jseš starej blázen – co s tebou,“ pravila svému manželovi. „Ty mlč!“ odbyl ji důrazně pan Blum, „ty tomu nerozumíš, ženská!“ – Paní Hermína mávla rukou a myslila si své. Avšak co se letos nestalo. Přišly svátky, všude velké uklízení, hrnce se leskly, podzimní sluníčko sladce svítilo: Byl Roš ha-šana a po ulici bylo plno židů a ti zářili svátečně a vznešeně, a kdo byl obyčejný žid, měl na hlavě tvrdý klobouk, ale příručí a obchodní cestující šli do kostela v cylindru, jehož lesk zvyšoval důstojně slávu Nového roku. I pan Adolf Blum svátečně plál. A odpo-

ledne sešly se u Blumů paničky a každá ta panička přivedla hromadu dětí s sebou a bylo ohromné množství svátečních řečí.

Tehdy pan Blum zmlkl a bylo pozorovatelné, že se velmi zatružil. S nikým nemluvil, paní Hermínu ostře odbyl a pravil, že je mu mís před životem. Sedával večer v kuchyni na služčině posteli, kouřil melancholicky z dýmky, kýval hlavou a myslel si: „Nemám žádný poděkování za svoje starosti.“ – Tak trucoval několik dní a posléze zahlal chmury z čela a usmířil se se světem.

„Řekni mně, starej, co ti bylo?“ tázala se paní Hermína.

„Co by mně bylo?“

„No, žes koukal jako vejř a s nikým nemluvil? Co jsem ti udělala?“

„Cos mi udělala? To není nic, že ani děti na Roš ha-šana negratulovaly? To já u vás nejsem nic? Sedím s panem Blau v kavárně a přijde tam paní Blau a jeho dcera Šmolková, co si vzala Šmolku, a jejich holčička s pugétem, a způsobně se pokloní a ta paní Šmolková napověděla: ‚Dědečku, já ti přeju...‘ a holčička dopověděla: ‚... mnoho štěstí a zdraví k svátku,‘ a ten Blau měl radost a já jsem tam seděl jako opuštěnej – mě si nikdo nevšímá – já nejsem nikdo – za ty moje starosti...“

„Ale!“ pravila paní Hermína jízlivě. „To se na to podívejme! Co je tobě do Roš ha-šana? Ty jseš křesťan, abys věděl! A křesťanům se negratuluje k židovskému Novému roku. To by tak hrálo: Z víry vystoupí, ale kovet by chtěl!“

„Jakej kovet? Já ti o nějakou počestnost stojím? Mně na tom záleží! Ale patří se to! Pro sebe to nechci, ale děti mají se vést k uctivosti k starým...!“

Tento pedagogický moment blahopřání paní Hermína uznala. Bylo tedy usneseno, že napříště bude se panu Blumovi gratulovati o židovských svátcích, a to ne proto, že by o to pan Blum stál, nýbrž proto, že se to patří.

Když se Karel Poláček v Rychnově nad Kněžnou 22. března 1892 před 130 lety narodil, vypadal svět ještě úplně jinak. Mnohé z toho, co bylo zničeno a nenávratně zmizelo, najdeme v jeho knihách v podání, kterému se vyrovná jen máloco. Jsou vtípné, humorné, kritické i ironické a natolik pravdivé, že i když jejich protagonisty včetně autora samého nacisté zavraždili, v Poláčkových povídkách žijí dál, jednají a vedou řeči. Mezi sebou i s námi čtenáři.

FRANCINA VOJNA

O spomienkach Franciny Epstein, rod. Rabinek

Samozrejme viem, kto je Helen Epstein. Jej dve knihy (*Děti holocaustu* a *Nalezená minulost*) som v rámci svojich prednášok zaradil do zoznamu literatúry a dúfam, že študenti ich čítali s rovnakým záujmom ako ja. Najmä z tej druhej som sa dozvedel niečo o osude Heleninej matky. Nečudo, že som sa potešil, keď v poprednom slovenskom vydavateľstve Ikar vyšiel (už rok po pôvodnom anglickom vydaní) slovenský preklad spomienok Franciny Rabinek Epstein. Určite nejde o ľahké a zábavné čítanie, ale stojí za to!

Francina vojna má množstvo kratších kapitol. Podľa zamerania som ich rozdelil do troch blokov, ktoré som v duchu pomenoval Varenie žaby, A4116 a napokon A ako to bolo ďalej...

VARENIE ŽABY

Tento na prvý pohľad nelichotivý názov vyplýva zo známej skúsenosti, že pri varení sa žaby dovtedy prispôbujú teplote vody, kým nie je neskoro. Súčasťou takéhoto procesu sa po 15. marci 1939 stala celá česká (o niečo neskôr aj slovenská) židovská komunita a spolu s ňou krátko po svojich 19. narodeninách i protagonistka knihy a jej rodina. Svoju pozíciu pred tým, ako sa začala variť voda, charakterizovala nasledovne: „O politiku som sa nestarala a len nejasne som si uvedomovala, že všetci štyria moji starí rodičia boli Židia. Rok predtým som sa stala majiteľkou maminho módnego salónu. Bola som bezstarostná, trochu rozmaznaná a väčšinou ma zaujímali len taneč, moja firma, flirtovanie a lyžovanie. Presne v uvedenom poradí.“

Najskôr (ako sa ukázalo, navždy) prepísala svoj salón na najstaršiu zamestnankyňu. Pribúdali stále prísnejšie obmedzenia, vrátane žltej hviezdy, ktorú si museli „našiť rovno na srdce, na ľavú stranu každého oblečenia, ktoré sme nosili von“, konfiškácia šperkov a iných majetkov, sťahovanie do nového (samozrejme horšieho) bytu, rozhodnutie ísť na potrat... Situáciu zhoršila nová majiteľka salónu rozhodnutím, že Franci už tam nemá dochádzať, ale najmä smrť obľúbeného psíka. Zastrešil ho (vraj si ho pomýlil so zajacom) sused – nacisticky (a antisemitsky) zmýšľajúci sudetský Nemec: „Je to bezcitné, ale musím priznať, že

sme za ním žiaľili viac ako za svokrou, a tá strata znásobila moje obavy a predtuchy. Začala som si priať, aby sa niečo zmenilo, len aby sa niečo konečne stalo.“

Uvedené vety ešte viac zvýšili moju dôveru v úprimnosť autorky. Človek, ktorý dokáže zverejniť spoločensky tak nepohodlné pocity, nemá dôvod vylepšovať realitu ani v iných prípadoch...

Francino želanie zmeny sa vyplnilo v podobe deportácie rodiny do Terezína, kde nabralo varenie žaby novú silnú intenzitu. Franci Rabinek vecne opisuje pomery na novom (ako sa ukázalo, opäť len prechodnom) „pôsobisku“. Väzni sa museli vyrovnáť s nekvalitným ubytovaním, zlými hygienickými pomermi, biednou stravou, chorobami, namáhavou prácou a najmä perzekúciou zo strany nacistických (ale aj niektorých židovských) nadriadených. Nechýba ani pohľad „do vlastných radov“: „Život v gete pokračoval. Stále prichádzali a odchádzali transporty, takže ľudia a vzťahy boli nepredvídateľné. Starí priatelia často nariekali, že ich nové prostredie dusí, na druhej strane sa cudzí ľudia stávali priateľmi na život a na smrť. Správanie sa celkom zmenilo, niekto sa dokázal obetovať, no ako protiklad sa iní správali sebecky a nemorálne.“

A4116

Terezín sa nestal konečnou (a napokon ani najhoršou) stanicou útrap. Najskôr deportovali rodičov, neskôr manžela a 18. mája 1943 sa v transporte do Osvienčima ocitla aj Franci. Platilo tu (v oveľa prísnejšom režime) mnohé z toho, čo aj v Terezíne, pribudli však ďalšie kruté formy utrpenia. Patrila k nim strata osobnosti, čo signalizuje text verbálne, ale aj vizuálne. Súčasťou „privítacieho ceremonálu“ v tábore smrti patrilo tetovanie, vďaka čomu sa Franci Rabinek „transformovala“ na anonymnú A4116. Túto premenu zvýrazňuje tým, že sa v tejto časti svojej anabázy dôsledne označuje ako A4116 a hovorí o sebe v tretej osobe jednotné-

ho čísla: „Raz večer zašla A4116 za Ni-nou...“

Necitím potrebu podrobne opisovať detaily utrpenia a ponižovania, s ktorými sa A4116 a ostatní väzni denne stretávali. K tomu, čo spoznali v Terezíne, pribudli „lekárske“ pokusy, plynové komory a krematóriá, v ktorých navždy odišli komínom rodičia, priatelia, spoluväzni... Pre lepšie pochopenie vtedajšej situácie je dôležité, že ani v neľudských pomeroch nechýbali príklady pomoci a solidarity, ale aj fakt, že A4116 neopisuje väzňateľov ako amorfnú „masu zla“, ale nezamľúje (zriedkavé) pozitívne vlastnosti a činy.

A AKO TO BOLO ĎALEJ?

Kým sa A4116 dočkala britských osloboditeľov, prežila náročné presuny do iných táborov, zažila rôzne formy týrania, ale aj pár svetlých chvíľ. Návrat k vlastnému menu a príchod do Prahy však neznamenal, že Franci Rabinek sa vrátila do čias, z ktorých ju pred niekoľkými rokmi násilne vytrhli. Ukázala to majiteľka jej módnego salónu, ktorá „hneď zdôraznila, že tu už nič nie je moje“, a nebola v tomto smere jediná. Pochopiteľný je povzdych, že

„existovali aj ľudia, ktorí na môj návrat reagovali inak, no iba ťažko som zabúdala na prvotný pocit trpkosti“. Napriek tomu sa dokázala zaradiť do nových pomeroch, z ničoho vybudovala opäť módný salón, druhý raz sa vydala za Kurta Epsteina, ktorý tiež prežil Terezín a Osvienčim, narodila sa im dcéra Helen. Ilúzie a nádeje zmizli po „samovražde“ Jana Masaryka. Ako v doslove píše Helen Epstein: „Moji rodičia odleteli z Prahy 21. júla 1948 s dvomi kuframi a so mnou v plátenom vaku.“

Francine záverečné slová „Najviac sa obávam, že je v ľudskej povahe, aby sa to stalo zasa, možno v inej forme, za iných okolností, kdekoľvek inde na svete“ prezrádzajú, že nestratila spomienky, ale ani obavy z návratu minulosti...

PETER SALNER

Franci Rabinek Epstein: Francina vojna. Z angličtiny preložila Miriam Ghaniová. Doslov Helen Epstein. Ikar, Bratislava 2020. (České vydání vyšlo roku 2021 v nakladatelství Mladá fronta v překladu Heleny Hartlové.)

KONVERTITKA

Nefiktivní román o středověké Julii a jejím Romeovi

„Příběh zakázané lásky v bouřlivé době.“ Tak chytlavě uvádí v tiskové zprávě nakladatelství Garamond román *Konvertitka* z pera předního vlámského literáta Stefana Hertmansa. Ten se, parafrázujeme dále, vydal po stopách skutečných milenců z 11. století: normanské dívky z urozené křesťanské rodiny a syna vrchního narbonského rabína. Ve svém vyprávění tudíž mísí vlastní přítomnost s hlubokou minulostí jejich životů, a kromě samotného děje nabízí jak dobové detaily, tak vykreslení kulturně-politických okolností. Přičemž výsledkem je překvapivě zdařilá, v dobrém slova smyslu čtivá kniha. Leč vezměme to od počátku.

JAKO INVESTIGATIVNÍ NOVINÁŘ

Stefan Hertmans (1951) je autorem šesti románů, dvou povídkových sbírek, šesti svazků esejí a dvanácti knih básní. Jeho zatím nejúspěšnějším románem je *Válka a terpentýn* z roku 2013 (česky vyšlo v nakladatelství Argo r. 2020), za který byl nominován na prestižní Mezinárodní Man Bookerovu cenu – a s nímž má titul *Konvertitka*, který se poté, co byl přeložen do angličtiny, probojoval v USA mezi finalisty na Národní židovskou knižní cenu, společnou jednu věc. A tou je hledání nových forem vyprávění o historii.

Válku a terpentýn lze především chápat jako autorovu poctu dědečkovi. Celý text je založen na jeho poznámkách z doby, kdy byl během první světové války vojákem na belgické frontové linii, přičemž Hertmans se chtěl o jeho osudech dozvědět víc a začal po nich pátrat. Pracoval tedy zčásti jako investigativní novinář, který čerpá z historických pramenů, ale zčásti také jako tzv. nový žurnalista, tj. člověk, jenž má k látce neskryvaný osobní vztah. A píše proto v zásadě dvojí příběh, neboť popisuje též cestu, jakou při svém hledání urazil. V anglofonní literární teorii a kritice se pro takový literární útvar vžil termín nefiktivní román a jeho obliba poslední dobou hodně stoupá. Z knih loni přeložených do češtiny uveďme namátkou prózu *Přízrak v hrdle* mladé irské spisovatelky Doireann Ní Ghríofy, v němž jako matka, manželka a literátka odhaluje, jak se protнула její životní dráha s *Nářkem pro Artu O'Laughairu*, slavnou irskou elegií z roku 1773, a potažmo jeho tvůrkyni.

Zatímco ve *Válce a terpentýnu* bylo Hertmansovo intimní pouto zřejmé na první pohled (zesílené ještě tím, že po dědečkovi zdědil hodinky), v případě *Konvertitky* je to neméně úzké pouto geografické. Autor totiž víceméně náhodou zjistil, že s vysokou pravděpodobností žije ve stejné a pořád docela středověce vypadající provensálské vesnici, v níž kdysi několik let té pokojnější fáze svého pozemského bytí strávili jeho hrdinové: že ho tak od nich sice dělí staletí, ovšem současně jen pár metrů. Monieux je navíc, jak se dočte, historicky pohostinné místo, které vítalo mj. též hugenoty – a tak se Hertmans pustil do bádání na vlastní pěst. Do dlouhého a vyčerpávajícího výzkumu, jenž zahrnoval probdělé noci u počítače a starých map a posléze jízdy autem po okolí po krajině, již, jak připomíná, důvěrně znal i mladý Marcel Proust či George Sandová. Finálně ale také – řečeno s nadsázkou – „pout“ do egyptské Káhiry a do anglického univerzitního města Cambridge.

PŘÍBĚH CIZINKY A UPRCHLICE

S laicky nezbytně nutnou mírou zjednodušení Hertmans svůj tragický příběh milenců zakládá na dvou fragmentech dopisů, které byly před více než sto lety spolu se zhruba 300 000 písemnostmi nalezeny v horním patře synagogy ve Staré Káhíře a které jsou teď uchovávané v tzv. Genizah Research Unit v knihovně v Cambridge. Tam také byly označeny jako dokumenty T-S 12.532 a T-S 16.100, přičemž v obou rukopisech jsou, jak je vidět na fotografii přetištěné i v českém vydání *Konvertitky*, „díry“. Ten první list napsal vesnický rabín Jošua Ovadja roku 1096 a žádá v něm všechny židovské komunity o laskavou podporu vdovy, nositelky onoho listu, ten druhý líčí smutný osud jisté proselytky ze severu. Donedávna přitom nebylo jasné, zda se jedná o tutéž ženu, a jelikož v hebrejštině písmo nezachycuje samohlásky, nebylo ani jasné, zda je zmiňované místo provensálské Monieux, nebo španělské Muño.

Zastáncem teorie Monieux byl přítomný chicagský akademik dr. Norman Golb.

Díky němu se autor začal zajímat o místní legendu o pokladu a o pogromy, strach, hlad, bídu a nemoci v době první křížové výpravy. A díky němu se posléze ocitl v roli amatérského archeologa, který poblíž dnešního Monieux objevil něco, co zprvu považoval za studnu, co však Golbovu tezi značně posiluje: mikve.

Zápletku, abychom nevyzradili příliš, pouze náznakem. V Rouenu se roku 1090 narodí dívka Vigdis Adelais, jejíž otec je pravnuke Vikingů, zatímco druhé křestní jméno odkazuje na vlámské a franské kořeny. Všem předpokladům navzdory se zamiluje do Davida Todrose, studenta tamní ješivy, rovněž z bohaté a vlivné rodiny, a rozhodne se s ním utéct a začít nový život. Přijme jméno Sára (on jí láskyplně přezdívá Chamutal) a máji spolu tři děti. Davida však zabijí křižáci, kteří taky unesou dva starší potomky, a ona se je zoufale vydá hledat. . .

Jak podotklo hned několik zahraničních recenzentů, *Konvertitka* není jen příběh jednotlivce. Témata Židů hledajících bezpečí, ženy hledající domov a rodinu či člověka hledajícího porozumění

v kultuře, ve které vyrostl, mají obecnou platnost. A jelikož protagonistka dvakrát přeplula Středomoří, není to ani příběh o jedné vesnici, nýbrž o celém světě. O světě plném cizinců, kteří do nových komunit nikdy úplně nezapadnou, a uprchlíků utíkajících před perzekucí, fanatismem a násilím. O ženách, zvyklých mlčet

a sklánět hlavu, i o přírodě, která alespoň dosud zůstává (jak ukazuje možná až příliš zbytněle a na všechny smysly apelující líčení flóry a fauny kolem Monieux) neměnná. A pozor, sledujeme-li linii autorových cest a úvah, i o možném světě budoucím: o světě, v němž stále víc lidí opouští venkov a stěhuje se do měst, a o světě, v němž tají ledovce. Kromě nepřímé kritiky lidské civilizace tak ve svazku rezonuje, ve shodě s voláním po jednoduchosti a velkorysosti, i silný ekologický tón.

HANA ULMANOVÁ

Stefan Hertmans: Konvertitka. Z nizozemštiny přeložila Radka Smejkalová. Garamond, 280 stran, dop. cena 350 Kč, na www.e-garamond.cz za 280 Kč.

JSEM SBĚRATELEM MĚST

O díle historika architektury Jeana-Louise Cohena

JEAN-LOUIS COHEN (nar. 1949) je přední francouzský odborník na historii moderní architektury a urbanismus, kritik, kurátor a autor více než čtyřiceti knih, ceněných odborníky i zájemci o obor (mj. monografií o Le Corbusierovi a o Miesi van der Rohe). Od roku 1994 je profesorem historie architektury na Newyorské univerzitě, současně přednáší i v Evropě, Latinské Americe a Austrálii. Byl kurátorem řady úspěšných výstav, např. *Le Corbusier: An Atlas of Modern Landscapes* v Muzeu moderního umění (MoMa) v New Yorku v roce 2013, ve stejném roce také *Interférences/Interferenzen: Architecture Allemagne – France, 1800–2000* v Muzeu moderního umění ve Štrasburku či výstavy ve švýcarském Montrealu v roce 2020, která byla spojena s vydáním jedné z jeho posledních knih nazvané *Building a new New World: Amerikanizm in Russian Architecture*. Je první velkou studií o tomto tématu a výsledkem Cohena čtyřicetiletého výzkumu, který podstatným způsobem přispěl k porozumění moderní architektuře v širším geopolitickém měřítku. Letos bude působit jako hostující profesor na univerzitě v australském Sydney.

PAŘÍŽSKÉ KOŘENY A STÍN VÁLKY

S Jeanem-Louisem Cohenem jsme mluvili o historii měst a jejich vzájemném propojení, o židovských architektech, moderní i postmoderní architektuře, o Praze, New Yorku, ale také o současném, měnícím se světě a následcích pandemie koronaviru pro urbanismus a městský prostor. S Prahou ho pojí staré přátelství – pravidelně ji navštěvoval už v polovině šedesátých let: „V šedesátých letech, v době pražského jara, jsem byl teenager. V roce 1968 mi bylo 19 let a jel jsem do Prahy. Hodně mě zajímala politika. Byl jsem tehdy ve francouzské komunistické straně, ale patřil jsem k těm osvícenějším lidem. Do Prahy jsem se vrátil ihned po sovětské invazi, protože jsem byl zvědavý, co se tam děje, a měl jsem tam přátele. Moje matka, která prošla Osvětími, měla kamarádku, se kterou byla v táboře, a tu jsem v Praze pravidelně navštěvoval. Vzpomínám si, že se jmenovala Annie Binder. Začal jsem se zajímat o československou avantgardu. Napsal jsem nějaké drobnější studie o Karlu Teigem, o různých skupinách ko-

lem něj a později také o Československu mezi dvěma světovými válkami. A vracel jsem se tam, jelikož jsem se přátelil s Vladimírem Šlapetou, který je známý histo-

Jean-Louis Cohen, 2009. Foto Wikimedia Commons.

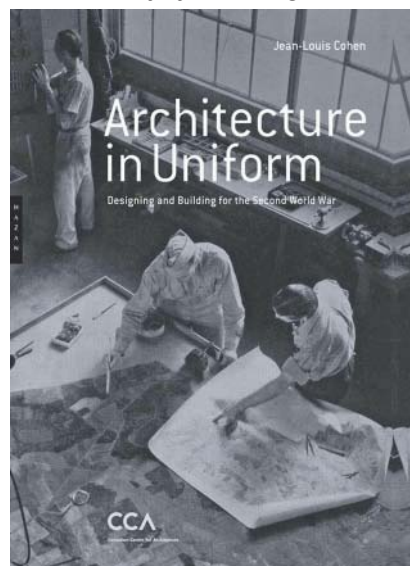
rik architektury a mnoho let učil v Brně. V současné době jsem v kontaktu i s dalšími, mladšími lidmi.“

Většinu roku tráví v New Yorku, kam se vrací již přes třicet let. A téměř deset let strávil v Casablance, kde podnikl rozsáhlý výzkum, jehož výsledkem je kniha o (post)koloniální architektuře tohoto pestrobarevného marockého města, na jehož vznik měli podstatný vliv židovští emigranti. Jean-Louis Cohen je ale hlavně Pařížanem. V městě nad Seinou se narodil už jeho prarodiče a rodiče: „Jsem dítětem druhé světové války. Oba rodiče byli Židé. Matka byla v odboji, zatkli ji a strávila pak 25 měsíců v několika koncentračních táborech – v Osvětími, Ravensbrücku a Mauthausenu – byla totiž odsouzena francouzskou vládou, která ji předala jako rukojmí Němcům. Otec byl v podzemním hnutí. Takže já jsem vyrostl ve stínu války a tato skutečnost pro mě vždy byla velmi důležitá.“

Osobní historie ho nakonec přivedla k tématu jedné z jeho nejvýznamnějších knih – *Architecture in Uniform: Designing and Building for the Second World War* (2011). V tomto díle se zabývá důležitým tématem dějin architektury za druhé světové války. Nezkoumá pouze plány,

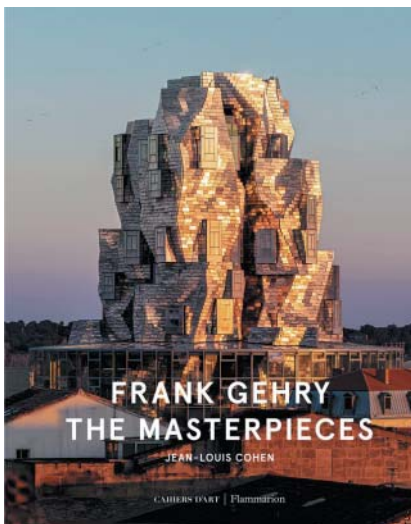
jednotlivé budovy, technologické vynálezy, apod., ale rovněž další vizuální reprezentace využité pro válečné účely. Zároveň nabízí zcela novou perspektivu: „Chtěl jsem zjistit, co se dělo na poli architektury za války, jelikož se o tom nemluvilo. Většina historických narativů o architektuře končila rokem 1939 nebo 1940, a potom se navázalo až v roce 1945, jako kdyby se nic nedělo, notabene jako kdyby se vůbec nic nedělo ani v okupovaných zemích, např. v Čechách nebo na Slovensku. Moje základní hypotéza byla, že válka nebyla prázdným obdobím, bílým místem, ale naopak, že se toho dělo celkem dost. Tato doba totiž způsobila definitivní vítězství moderní architektury ve světě.“

Na otázku, zda existuje židovská architektura, odpověděl: „K takovým definicím jsem skeptický a nemyslím, že něco jako židovská architektonická kultura existuje. Pokud ano, tak snad pouze v souvislosti s rituálními budovami.“ A dodává: „Viděno v širším evropském kontextu, přítomnost židovských architektů můžeme zaznamenat od konce 19. století v Německu, Rakousku-Uhersku, ve Francii a několik v Palestině. V Rusku jich moc nebylo, jelikož tam na univerzitě existoval *numerus clausus*, což jim bránilo ve studiu. Židé z Ruského impéria před rokem 1914 často studovali v zahraničí: El Lisickij odešel do Darmstadtu, Mojsej Ginzburg do Paříže

a Boris Iofan do Říma. Ale po roce 1920 už je přítomnost Židů na poli architektonické avantgardy opravdu velmi významná. Když se podíváte na západní Evropu a Rusko, existují dva propojené faktory, které spolu souvisí. Jedním

z nich je charakter židovské buržoazie: její aspirace být progresivní, prosadit se ve městě tak, že bude moderní a kreativní. A další aspekt je mesianistický rozměr judaismu. Představa, že moderní

styl architektury nabízí zaslíbený nový svět.“

SBĚRATEL MĚST A CESTOVATEL

„Pokud bych musel, označil bych se za putujícího Žida z Paříže. Vždy se totiž vracím, někam mezi,“ vysvětluje Jean-Louis Cohen. Není náhodou, že toto jisté „mezi“ zaujímá stěžejní místo v Cohenově pojetí tzv. interurbanismu či transurbanismu, jímž se nyní zabývá. Koncept interurbanismu je založen na tom, že jednotlivá města jsou mezi sebou propojena, že mezi nimi existují vztahy a společné, sdílené vrstvy; je mezi nimi určitý meziprostor. Některá města vysílají prvky urbanistických forem a designu a jiná je přijímají a transformují. Tato propojení a identifikace mohou mít různou podobu. Jsou města, která se chtějí podobat či se v určité době chtěla přiblížit jiným městům, např. Konstantinopol – nyní Istanbul – byla vytvořena po vzoru Říma. V současném New Yorku je množství budov, které vás svým způsobem přenesou do Paříže, ale také třeba do Vídně. V některých ulicích Moskvy se můžete cítit jako ve východním Berlíně, atd. J.-L. Cohen dodává: „V Buenos Aires najdete části prakticky všech měst.“ Jak říká, v tomto pocitu blízkosti, tzv. *homeliness*, tedy být či cítit se někde jako doma, je cosi fascinujícího. Navíc, tento pocit můžete mít ve městě, kde jste nikdy předtím nebyli a které vůbec neznáte. New York má v této souvislosti zvláštní postavení, nejenže převzal a unikátním způsobem

transformoval různé evropské vlivy, které přetvořil ve vlastní estetický koncept, ale současně evropská města vždy pohlížela na tuto americkou metropoli jako na obraz své vlastní budoucnosti, což je vlastně jádrem tzv. amerikanismu, o kterém J.-L. Cohen napsal celou knihu (viz výše).

„Jsem sběratelem měst. Vždy si myslím, že město, do kterého se právě chystám, bude lepší než to předchozí,“ řekl Jean-Louis Cohen. V jeho kolekci je kromě Paříže, New Yorku a Casablanky také Moskva, Berlín a další světové metropole, které – aby jim opravdu porozuměl – musí i zažít, takže kombinuje archívni výzkum s pobytem v konkrétním městě.

FRANK GEHRY

Jednou z mála postmoderních budov v Praze je Tančící dům, jehož autorem je Frank Gehry, který toto dílo vytvořil ve spolupráci s Vladem Miluničem. Vznikla roku 1996 a zpočátku působila kvůli svému zasazení mezi převážně secesní domy na Rašínově nábřeží rozporné reakce. V zásadě však zůstává tím nejlepším, co Praha na poli nejnovější architektury nabízí. Tančící dům neboli Ginger (Rogersová) a Fred (Astaire), jak je tato dvojbudova nazývána, je odvážnou reakcí na pražskou urbánní krajinu. Gehryho budovy reagují na své okolí s jistou mírou chucpe, ale jak řekl prof. Cohen, zároveň v sobě mají cosi velmi lidského: „Jednou z charakteristik Gehryho díla je empatie: porozumění člověku, místu a krajině.“

Jean-Louise Cohena s F. Gehrym pojí celoživotní přátelství a stal se jedním z největších znalců jeho architektonického díla. Dlouhodobý projekt nazvaný *Catalogue Raisonné of the Drawings*, jehož výsledkem má být osm svazků (první vyšel nedávno), představuje Gehryho skicy a kresby, od úplných počátků až do současnosti. Gehry, označovaný za umělce mezi architekty, začal v USA v polovině 20. století jako chudý židovský imigrant z Kanady (kam jeho předci přišli na počátku 20. století z polské Lodže) ještě pod původním jménem Goldberg a dlouhá léta působil v Los Angeles.

Bylo to dlouho předtím, než se Frank Gehry profiloval jako jeden z nejvýraznějších architektů současnosti.

„Vedlejším produktem“ dlouhodobého projektu o Gehrym je poslední Cohenova kniha nazvaná *Frank Gehry: The Masterpieces*, publikovaná v listopadu 2021, jež je fotografickou publikací nejvýznamnějších Gehryho prací. Gehryho newyorské veledílo, mrakodrap Beekman Tower neboli „New York podle Gehryho“ (2011), zcela změnilo pojetí mrakodrapu jako takového, respektive jeho fasády. Architekt se inspiroval mimo jiné tvorbou italského barokního sochaře Berniniho. Kdykoli tento 76podlažní mrakodrap vidím, myslím na Prahu a její Tančící dům. Budovy spojuje určitý pohyb, proměnlivost prostoru, výška oken a další rysy (čímž se dostáváme zpět ke konceptu interurbanismu). Frank Gehry, nyní již 93letý, je stále neuvěřitelně aktivní, o čemž svědčí jeho poslední počín ve francouzském Arles, umělecké centrum LUMA Arles (2021), ocelový klenot zasazený do poklidné krajiny francouzského venkova.

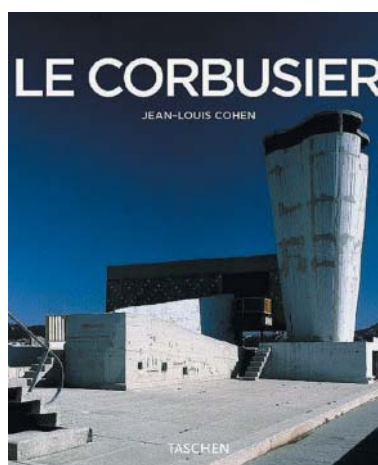
V (POST) PANDEMICKÉM SVĚTĚ

Koronavirová epidemie zasáhla všechny bez rozdílu. Velkoměsta se záhy stala nepřítelš žadoucými místy pro život, proměnily se prostor i vztahy mezi lidmi, pracovní podmínky i doprava. V této souvislosti J.-L. Cohen zmínil i další následky: „Jedním z aspektů je také exodus středostavovských rodin, které si kupují domy ve vzdálených městských periferiích nebo na venkově. Tedy exodus těch

středostavovských rodin, které mohou pracovat na dálku. To si nemůže dovolit každý. Manhattan ztrácí svou různorodost, začíná být po sociální stránce monotónní.“

Pobyt v Sydney věnuje prof. Cohen dalšímu výzkumu tematiky interurbanismu: „Možná napíšu historii městského plánování, ale nebude to koláž monografií – Paříž, Berlín, Řím – ta kniha bude spíše o tom, co existuje „mezi městy“: *entre-villes* nebo *Zwischenstadt*, pokud tento termín použiji novým způsobem.“

MONIKA HANKOVÁ, New York

ŽIDOVSKÉ STAVEBNÉ DEDIČSTVO

Bratislavská konferencia o minulosti a budúcnosti synagóg

Bratislavský samosprávny kraj (BSK) už dlhší čas každoročne rozdeľuje prostriedky veľkorysej grantovej schémy, zameranej na ochranu kultúrneho dedičstva. Súčasťou procesu je pravidelne aj odborná konferencia. V októbri 2021 bola na programe téma Židovské stavebné dedičstvo na území Bratislavskej župy. Podujatie, ktoré vyvolalo záujem nielen odbornej verejnosti, moderoval nový riaditeľ Múzea židovskej kultúry SNM Michal Vaněk.

MINULOSŤ A BUDÚCNOSŤ SYNAGÓG

Po oficiálnom úvode som mal česť otvoriť odbornú časť programu. Zamerlal som sa na rozdielne predstavy o riešení osudov majetkov náboženských obcí, ktoré zanikli krátko po oslobodení. Na základe nariadenia Slovenskej národnej rady sa ich novým vlastníkom stal Ústredný zväz ŽNO. Dobová korešpondencia ukázala, že v prípade predaja synagóg zväz presadzoval religiózny prístup, ktorý predpokladal „odsynagogizovanie“ s cieľom vylúčiť v duchovných priestoroch nedôstojné aktivity: „Kostol na garáže môžete používať bezplatne, aj na inú prevádzku, len nie na zábavné účely.“ Druhá strana uprednostňovala odlišné riešenie. Členovia ŽNO v Senici už v štyridsiatych rokoch volili kultúrny prístup: „Mesto chce náš kostol kúpiť za Kčs 300 000, chce tam

zriadiť kultúrny dom (kino), ktorý je tu veľmi potrebný. Budovu znútra a zvonku pekne opraví, a keď sa niekedy na to podívajú naši potomci, tak budú mať snáď z toho radosť, keď počujú, že tá pekná budova bola židovský kostol.“ Bývalá synagóga napokon až do asanácie slúžila ako sýpka. Spočiatku sa teda viac presadzovali religiózne názory zväzu, po roku 1989 sa však kyvadlo presunulo ku kultúrnym riešeniam.

Vo veľmi zaujímavom príspevku profesor R. Klein z Budapešti v širšom európskom kontexte priblížil vývoj a typológiu architektúry synagóg na Slovensku. Na jeho vystúpenie nadviazali A. Vávrová a M. Hol'na, ktorí prezentovali aktuálny stav synagóg na území BSK. Následne T. Stern formou videoprezentácie predstavil osud dvoch bratislavských synagóg, ktoré sa (paradoxne v liberálnejších šesťdesiatych rokoch

20. storočia) stali obeťou asanačného šialenstvu vtedajšieho režimu.

V druhom bloku zaujali najmä referáty o rekonštrukcii a budúcom využití niektorých historických objektov. Prvé dve vystúpenia sa týkali synagógy v Senici, ktorú zväz nedávno za symbolické euro predal samosprávnemu kraju s podmienkou, že v nej bude múzeum židovského kultúrneho de-

Opravená synagóga v Senici. Foto: BSK.

dičstva Senca a okolia. E. Sabadošová a M. Havlík priblížili stavebnohistorický vývoj tohto, po rekonštrukcii až prekvapujúco krásneho objektu. Následne M. Havlík opísal príbeh záchrany tejto synagógy, ktorej akútne hrozila likvidácia.

Osobitne ma zaujímal príspevok M. Orosovej venovaný synagóge vo Svätom Jure. Historickú a religióznu hodnotu asi najstaršej zachovanej synagógy na Slovensku zvyšuje fakt, že je to dnes jediný objekt na našom území, v ktorom počas svojho života pôsobil Chatam Sofer. Práve vďaka tomu som sa s jeho stavom oboznámil už dávnejšie. Počas rekonštrukcie Pamätníka Chata- ma Sofera potomkovia a obdivovatelia slávneho rabína prejavili záujem aj o pamiatku spojenú s jeho životom. Súkromní majitelia, presvedčení, že „bohatí americkí Židia“ splnia ich prehnane požiadavky, však ponúknu-

tú sumu odmietli. Chátrajúci objekt v roku 2016 vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku a tento rok ho kúpil Bratislavský samosprávny kraj. Na záver tohto bloku vystúpil riaditeľ Židovského komunitného múzea M. Borský. Historické pamiatky vo vlastníctve bratislavskej obce sú vystavené v priestoroch jedinej funkčnej synagógy na Heydukovej ulici. Témou prednášky preto logicky bolo podrobné objasnenie dôvodov, výhod a výsledkov prepojenia religióznej a svetskej funkcie.

CINTORÍNY

Záverečný blok bohatého a zaujímavého programu bol venovaný na pohľad možno menej atraktívnej, ale nemenej dôležitej problematike cintorínov. Súčasnú situáciu miest posledného odpočinku na území BSK predstavili v spoločnom príspevku P. Werner a M. Borský. Dokumentovali, že síce nie všetky sú dnes v stave, aký by si zaslúžili, ale vďaka úsiliu ÚZZNO, aktívnej pomoci dobrovoľníkov a vedenia viacerých obcí sa perspektíva javí optimisticky. V. Kamenická objasnila poslucháčom symboliku židovských náhrobných kameňov. Záverečné slovo organizátori nie náhodou zverili D. Polakovičovi a T. Sternovi. Dôvod ich rozhodnutia (a zvýšeného záujmu prítomných) vysvetľuje už názov príspevku Význam nového rozsiahleho objavu židovských náhrobných kameňov v Bratislave. Počas vynútenej likvidácie starého cintorína v rokoch 1942–1943 členovia chevra kadiša premiestnili na neďaleký ortodoxný cintorín nielen ostatky pochovaných, ale aj veľkú časť

náhrobných kameňov. Za takmer osem desaťročí zmizli pod nánosmi zeminy a náletových rastlín, teraz ale obec našla prostriedky, aby cenné pamiatky (niektoré pochádzajú zo 17. či 18. storočia) odhalila a zreštaurovala. Význam tohto procesu ilustruje titulok miestnej tlače, ktorý v tejto súvislosti hovoril o „malej bratislavskej Tróji“. Obaja prednášajúci priblížili priebeh odhalovania, reštaurácie, ale aj perspektívy ďalšieho osudu cenných dokladov histórie bratislavskej židovskej komunity.

Ospravedlňujem sa čitateľom za tento „telefónny zoznam“. Pôvodne som chcel vybrať a predstaviť len najzaujímavejšie vystúpenia, ale toto riešenie bolo nad moje sily. Program ako celok priniesol totiž kompaktnú mozaiku aktuálneho stavu židovského stavebného dedičstva na území BSK. Vylúpiť z neho len niektoré kamienky by poškodilo tento obraz...

PETER SALNER

IZRAEL: Apartheid jako bič

Co se obrany a bezpečnosti týče, Izrael sází na svou sebedůvěru, soběstačnost a připravenost. Rozvíjí spojení s USA, udržuje dobré vztahy s EU, ale i Ruskem a Čínou. Za výslovnou hrozbu pokládá Írán, teroristické skupiny a pak už snad nic. Toho, čemu se říká „měkká síla“, se nebál. V ideové, kulturní či vědecké síle určující veřejnou přitažlivost toho či onoho státu se Izrael cítil konkurenceschopný. Jenže svět se mění a s ním i povaha „měkké síly“.

Dosud nejzávažnější ilustrací je zpráva humanitární organizace Amnesty International (AI). Byla představena 1. února v Jeruzalémě pod názvem *Izraelský apartheid vůči Palestincům: krutý systém nadvlády a zločiny proti lidskosti*. Klíčovým slovem je tu výraz apartheid. Ten vyvolal největší pozdvižení v Izraeli, ale i v židovských organizacích ve světě, zejména v USA. Tak o tom píše Tovah Lazaroffová v listu *The Jerusalem Post*.

Apartheid je výraz spojovaný s konkrétní zemí a její politikou. A sice s Jižní Afrikou let 1948–1989. Je obecně známo, že právě politika apartheidu (původně africký výraz pro systém odděleného vývoje ras) vedla k ostrakizaci Jižní Afriky, k jejímu bojkotu po stránce politické, diplomatické, kulturní či sportovní.

Takže objevi-li se výraz apartheid ve spojitosti s Izraelem, byť jen ve zprávě mezinárodní humanitární organizace, jakou je AI, mnozí si představí, k čemu to může vést. Ba k čemu to už vede. Vždyť iniciativa známá jako BDS (bojkot, stažení investic, sankce) se zaměřuje na Izrael už řadu let. To vše patří k „měkké síle“. A v situaci, kdy se v akademickém, kulturním, korporátním i politickém světě Západu stále víc prosazují pokrokaři téměř svazáckého ražení, se tato „měkká síla“ stává hrozbou, proti níž se těžko hledá obrana.

PROBLÉMY JSOU, ALE...

Apartheid je pojem, se kterým se často šermuje podle politických sympatií. Proto

udělejme menší osvětovou odbočku pro vysvětlení definice, znaků a historie apartheidu.

Pravidla v Jižní Africe, jak byla zavedena po volebním vítězství Národní strany v roce 1948, vypadala ve zkratce takto. Volební právo měli jen bílí. Země byla rozdělena na areály, ve kterých směli žít černí, i když pracovali v metropolitní oblasti. Podle rasové příslušnosti se dělily školy, nemocnice, kina, parky i prostředky veřejné dopravy.

Izrael ty znaky nenaplní. Má problémy, i mezi skupinami obyvatel, ale není to dělení podle rasového klíče. U Araba jde více než o víru či etnicitu o to, kde žije – zda jako arabský občan Izraele, či jako

Profesor práva Eugene Kontorovich z UGM vidí ve zprávě AI výzvu k demontáži Státu Izrael.

Palestinec v autonomii. I tak se Izrael ocitá v nepěkných situacích.

Čerstvý případ publikovaly *Times of Israel* 1. února (týž den jako zprávu AI). Na Západním břehu, u kontrolního stanoviště, vojáci 12. ledna zastavili Omara Asada (78). Odmítl se jim legitimovat a začal na ně křičet, tak ho zadrželi, spoutali mu ruce a položili ho do místnosti na sousedním staveništi, stejně jako tři jiné Palestince. Půl hodiny poté jim končila služba, všechny čtyři rozvázali a pustili. Když viděli, že se Asad nehýbe, mysleli, že spí, ale pak se ukázalo, že ho postihla srdeční slabost, a později zemřel.

Jenže Omar Asad byl americký občan, takže se do případu vložilo ministerstvo zahraničí USA. Požaduje vyšetření. Velení Cahalu skřípe zuby, ale vinu vojáků („selhání v úsudku a ochraně posvátnosti lidského života“, jak to vidí USA) popře

jen těžko. To vyvolává kritiku. Ale je to apartheid? Je to cílená politika nadřazenosti, či spíše arogance vojáků, kteří tam sloužili?

SVĚT POKROKU JE NA KONI

Zpráva AI nerozlišuje ani tyto nuance, ani Araby. Nevidí, že Palestinci na Západním břehu mohou volit jen do samosprávy, ale izraelští Arabové mají plná občanská práva Státu Izrael. Její riziko spočívá v tom, že místo nuancí užívá nálepku apartheidu působící jako axiom. Jako něco, co se nedokazuje, co se sluší jen odsoudit či ještě lépe podkopat sankcemi a bojkoty.

Když na tiskové konferenci v Jeruzalémě zprávu představila Agnès Callamardová, generální tajemnice AI, dala si záležitost na tom, aby působila neutrálně: „Uznáváme existenci židovského Státu

Izrael. Nekritizujeme fakt, že tento stát je židovský... Vyzýváme jen, aby uznal práva všech lidí žijících pod jeho kontrolou i na jím ovládaných územích.“

Jenže kdo se podívá do samotného textu zprávy, dozví se, že Izrael „od svého vzniku v roce 1948 rozvíjí politiku židovské demografické hegemonie“, „omezuje práva Palestinců“ a „brání palestinským uprchlíkům v návratu do jejich domovů“.

Takto se posiluje dojem,

že Izrael je státem apartheidu již od roku 1948. Že to není otázka politického režimu, té či oné vlády, ale vyústění samotné myšlenky židovského národního státu.

A tu v leckom zablíká výstražná zpráva. Odkud ty argumenty známe? No přece z roku 1974, kdy Valné shromáždění OSN schválilo neblahou rezoluci známou jako „sionismus je formou rasismu“. Proto i Eugene Kontorovich, profesor práva z Univerzity George Masona, vidí ve zprávě AI i v oné rezoluci OSN výzvu k demontáži Státu Izrael.

Na tom, že zpráva AI je silný kalibr, se Izraelci shodnou. Například Isaví Faridž, ministr pro regionální spolupráci (za Mecer) a sám izraelský Arab, nálepku apartheidu pro Izrael odmítl. Leč otázka zní, jak a kam bude tento trend pokračovat. Svět pokroku se cítí na koni.

ZBYNĚK PETRÁČEK

UMĚLECKÉ JMÉNO ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Nejsem historik ani antropolog, jako laik mám ale v posledních měsících a letech pocit, že se člověk v dějinách mění mnohem méně, než se sám domnívá. Některé modely chování jsou odvěké a bez výraznější změny kolikrát zůstávají i naše formy myšlení, jen používají vědecktější a expertnější slovník. Třeba takové bludaření kolem vakcín proti covidu se v jádru přece příliš neliší od středověkého přesvědčení, že za mor mohou Židé, protože otrávil studně, a že dítě o polednách nezabil sluneční žár, ale polednice,“ říká v

rozhovoru pro *Právo* spisovatel Vratislav Maňák. (4. 2.) ■ Přehnaný důraz na neutralitu nevede k plnému respektu v osobních projevech, ale naopak ke sešněrování do uniformního rámce. Nad bohatstvím projevů založených na náboženství, kultuře či etniku vítězí omezení a zákazy. Pozornost by měla být zaměřena na eliminaci projevů nenávisti, diskriminace a urážek kvůli náboženství, původu, orientaci a stavu. Měly by být identifikovány a odmítnuty projevy, které představují útok na sféru druhého. Aneb pro běžnou komunikaci je srozumitelné, že nebudu muslimovi nebo židovi přát „Merry Christmas“. A když se mi to nějak ze zvyku přesto podaří, svět se nezboří. Obvykle se dobře pozná, jak to bylo myšleno. Citliví budme na vylučování a nenávist. (Katolický týdeník, 8. 2.) ■ Na první pohled efemérní americký skandál minulého týdne, jež vyvolala herečka Whoopi Goldbergová, je až překvapivě nabitý tématy typickými pro současný okamžik amerických dějin. Vzešel sice z typického pořadu nenáročného, oddechové televizní zábavy, ale přitom se v něm sešlo několik důležitých současných trendů s hlubokými, až filozofickými kořeny. „Holocaust není o rase,“ zopakovala několikrát za sebou populární herečka v diskusním pořadu *The View*. „Je o tom, jak nehumánně se lidé chovají k lidem.“ Židé a pachatelé holocaustu podle ní „jsou dvě skupiny bílých lidí“. Holocaust je tu asi ta nejpovrchnější rovina. Každý ví, že zpochybňovat

holocaust je špatné a co nutně musí následovat, když se o něm nějaká respektabilní osoba nekonvenčně vyjádří. Goldbergová ho nijak nepopírala, ale tvrdila, že v něm nešlo o rasu. Což je jednak v naprostém rozporu s tím, co o něm říkali sami nacisté, kteří, jak známo, používali slovo „rasa“ neustále. A jednak z toho pro současnost vlastně vyplývá, že antisemitismus není rasismus. Goldbergová sama se vyjímá uprostřed tohoto sporu tak trochu legračně, zejména vzhledem k tomu, že její příjmení, znějící židovskými, není

její vlastní jméno. Je to umělecké jméno, její rodina je kompletně afroamerická. (Týdeník Echo, 10. 2.) ■ „Ve filmu *Nacistický olympijský sen* jsou popsány souvislosti, pro které talentovaná atletka pro svůj židovský původ nebyla připuštěna do olympijských soutěží. Při sledování toho smutného příběhu jsem si vzpomněl na vyprávění Františka Hospodky, vynikajícího gymnasty z Havlíčkova Brodu. František se na účast na berlínské olympiádě připravoval v týmu našich nejlepších gymnastů a ve výběrovém závodě se do reprezentativního družstva mužů kvalifikoval. Na olympiádu však nejel. Jeho účast na berlínské olympiádě znemožnila obava vedení Sokola a československého olympijského výboru z možných nepříjemností v Berlíně pro údajně jeho židovský vzhled. Přitom věděli, že Židem nebyl. František se s tou křivdou nikdy nevyrovnal.“ (Jihlavské listy, 11. 2.) ■ Zpráva o tom, že džihádista Malik Faisal Akram (britský občan) držel rukojmí v synagoze v Texasu, oběhla svět. A protože to dobře dopadlo, média se k tématu už nevracela. Ani k tomu, že Akram chtěl rukojmí vyměnit za „sestru“ Áfiju Siddíkiiovou, pákistánskou teroristku, která si za útok na ame-

rické vojáky kroutí v USA trest 86 let vězení. Píše o tom Phyllis Cheslerová na webu Investigative Project. Patří k první generaci feministek, tedy mezi dámy nezasažené současným pokrokařstvím a ideologií wokeness (uvědomělost). Proto ji více než bezpečnostní stránka věci zajímají otázky typu: Proč jsou západní levicově liberální feministky tak fascinovány ženami džihádu? Áfija Siddíkiiová je věru zvláštní postava. V USA vystudovala neurovědu, po 11. září 2001 odjela do Pákistánu a utočila na americké vojáky v Afghánistánu. Když byla v USA souzena, žádala, aby porotci prošli genetickým testem, který by odhalil, zda mezi nimi nejsou Židé. (LN, 12. 2.) ■ „Míjíme další starý a rovněž v současnosti oprávnovaný dům, který dodnes svou dispozicí naznačuje, že býval synagogou. Historik mě upozorňuje, že právě v této části obce kdysi žili místní Židé, a vede mě k židovskému hřbitovu, který se rozkládá na půvabném místě ve svahu nad obcí. Je tady na sto padesát barokních a klasicistních náhrobků,“ ukazuje David Venclík. „Nejstarší datovaný je z roku 1741. A na kamenech, ze kterých jsou zhotoveny náhrobky, se nacházejí otisky prvohorních živočichů.“ Mimochodem, právě z Mořiny pocházel i velmi zajímavý muž, Jakob Eduard Polak. Byl osobním lékařem perského šáha a věnoval mnoho

zájmu právě zkamenělinám.“ (Týdeník rozhlas, 21. 2.) ■ Medvěd, dráb, smrtka, cikánka, žid, komíník, slaměný, bába s nůši. Tradiční masopustní masky se o víkend objevily na řadě míst v Libereckém kraji. Od masopustního veselí je přítom neodradil ani silný vítr, který trápil region hlavně v sobotu. S muzikou a zpěvem žila například Proseč pod Ještědem díky folklornímu souboru Horačky. „Je to bezva akce. Lidi se sejdou, povesejí, zazpívají si, zatančí, obejdou se sousedé, nechybí pohostění, koblihy, koláče, chleba se sádlem, slivovice, svařák, co kdo připraví. Vesnici to stmelí. Minule trvala obchůzka skoro celý den,“ poznamenal starosta Proseče Tomáš Schwarz, který byl sám převlečený za faráře. (MF DNES, 21. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **55 lety, 4. března 1967**, zemřel judaista, hebraista a filolog, knihovník Státního židovského muzea v Praze **OTTO (GABRIEL) MUNELES** (nar. 8. ledna 1894). Pocházel ze staré pražské židovské rodiny s kořeny v 16. století. Byl vychováván v duchu tradic judaismu a zájem o judaistická studia projevil již při studii na gymnáziu. Po něm studoval klasickou filologii na pražské německé univerzitě. Na počátku první světové války jej ovlivnil východoevropský chasidismus, přesídlil do Haliče, kde studoval rabínskou i chasidskou literaturu a prohloubil svůj zájem o židovskou mystiku. Pravděpodobně v roce 1918 se oženil a v roce 1922 se vrátil s manželkou Barborou a synem Samuelem do Prahy. Následujícího roku se narodil syn Emil. Po návratu pokračoval ve studii v oboru philologia semitica a později až do války pracoval v Chevra kadiša.

Postupně si budoval vlastní odbornou knihovnu bohatou na chasidskou literaturu. Systematicky se věnoval hebrejské bibliografii. Po okupaci nacisty byl spolek Chevra kadiša zrušen a nahrazen Pohřebním ústavem, v němž pracoval pod vedením S. H. Liebena. Z této pozice byl zřejmě povolán jako externista do válečného muzea ke katalogizaci knih ústavu. 13. července 1943 byla rodina deportována do Terezína. V Terezíně se Muneles zařadil do týmu tzv. Taludkomanda, které zpracovávalo hebrejské knihy. Na podzim roku 1944 byla jeho rodina zařazena do transportu do Osvětimi a Muneles se opakovaně a marně snažil k ní připojit. O tragickém osudu svých milovaných se dozvěděl až po válce. Ztráta rodiny vedla k jeho odklonu od zbožnosti, mlčenlivosti a pohroužení se do práce na záchraně knih.

V roce 1950 se stal vedoucím knihovny Židovského muzea, kde se zaměřil na třídění a katalogizaci knihovního fondu. Bibliografické znalosti zúročil ve vědecké práci publikované česky i anglicky *Bibliografický přehled židovské Prahy*. Znalosti o Starém židovském hřbitově rozvinul v rozsáhlém výzkumu nejstarších náhrobků. Výsledkem byla publika-

ce, již napsal s druhou manželkou Miladou Vilímkovou, *Starý židovský hřbitov v Praze*. Poslední odborné články vyšly již posmrtně. *Michal Bušek*

Před **80 lety, 20. března 1942**, zemřel pražský ortodoxní lékař MUDr. **SALOMON (MENACHEM) LIEBEN**, bratranec zakladatele Židovského muzea v Praze S. H. Liebena. Narodil se 7. června 1884 v rodině obchodníka s rukavicemi Gabriela Liebena a jeho manželky Ernestiny, rozené Jeitelesové. Studoval na lékařské fakultě německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, promoval roku 1907. S výjimkou období vojenské služby a krátkého pobytu v Karlsruhe (odkud pocházela jeho manželka Zippora Schifférová) působil v Praze. Po vzniku republiky se politicky angažoval, pracoval v Národní radě židovské (založené z podnětu sionistů) a byl členem pražského zastupitelstva (1919–1924), v představenstvu pražské židovské náboženské obce zastupoval ortodoxní směr.

Salomon Lieben. Foto archiv.

Byl znalec pražských synagogálních melodií a ve spolupráci s muzikologem Siegmundem Schulem se podílel na jejich notovém záznamu. Jeho vědecký zájem byl zaměřen na veterinární medicínu, pro potřebu jatek vyvinul metodu omračování zvířat elektrickým proudem. Studoval problematiku rituální porážky zvířat a napsal několik prací na její obranu. Salomon Lieben byl však především praktický lékař, vlastní soukromou praxi si otevřel již roku 1912 (chudé všech vyznání ošetřoval zdarma). Aktivní byl i ve spolku Židovská péče o nemocné v Praze, který založil roku 1921.

Ve zlých dobách osvědčil obětavost a organizační schopnosti. Založil ambulatorium pro chudé Židy (1938), při němž fungovala i ošetrovatelská škola. Současně vedl Židovskou nemocnici v Praze V (Josefov) a od května 1940 též nemocnici v Praze XII (Královské Vinohrady). Po zákazu praxe židovských lékařů (1940) byl administrativním ředitelem zdravotní služby pražské židovské náboženské obce. Jeho osobnost byla předobrazem hlavní postavy románu Karla Čapka *Bílá nemoc*. Roku 1941 byl deportován do koncentračního tábora v Dachau a poté do Hartheimu u Lince, kde byl zavražděn. *Daniel Polakovič*

ZEMŘELA ANNA HYNDRÁKOVÁ (25. 3. 1928–20. 2. 2022)

V únoru zemřela v požehnaném věku 94 let paní Anna Hyndráková, rozená Kovanicová, grafička, kterou pamatujeme hlavně jako nenápadnou, ale systematickou dokumentaristku osudů lidí, kteří, tak jako ona sama, prošli holokaustem.

Narodila se v roce 1928 v židovské rodině, mnichovskou dohodu a následný sled tragických událostí zažila jako dítě a dospívající dívka. V říjnu 1942 nastoupili Kovanicovi do transportu do Terezína. V létě 1944 byla Anna s rodiči vybrána do transportu do Osvětimi, kde byl zakrátko po jejím příjezdu zrušen český rodinný tábor. Selekcí na práci prošla z celé rodiny jen Anna a byla poslána do tzv. Frauenlageru. Poté prošla ještě několika tábory. Její rodiče byli zavražděni, stejně jako Annina sestra Truda s malou dcerkou. Anně se spolu se dvěma kamarádkami později podařilo uprchnout z pochodu smrti, který byl vypraven z Christianstadtu (dnes Krzystkowice v Polsku) do tábora Bergen-Belsen. Po několika dnech je chytili esesáci a poslali je zpět do pracovního tábora Niesky a poté do Görlitzu. Z Görlitzu se Anně počátkem května 1945, kdy tábor už nebyl tolik hlídán a blížila se Rudá armáda, podařilo odejít. Odjela na voze taženém koňmi, spolu s dalšími dvanácti lidmi, kteří postupně odcházeli do svých domovů. Z její nejbližší rodiny se nevrátil nikdo.

Anna Kovanicová se po válce přihlásila na grafickou školu a bydlela v sirotčinci, později v ženském domově. Po roce 1948 se vdala, vychovávala dvě děti. O komunistické ideologii, již po válce uvěřila, ztratila iluze. Ještě před rokem 1989 se spolu s Annou Lorencovou věnovala nahrávání vzpomínek přeživších holokaust, po pádu režimu se edičně podílela na řadě prací dokumentujících šoa, působila v Židovském muzeu a v Terezínské iniciativě. Ke snaze přispět k uchování památky obětí řekla: „Mám stále pocit dluhu za to, že jsem přežila. Snažím se své dluhy splácet tak, jak umím.“ *At' je její duše připojena do svazku živých.* *red*

Gabriel Gorodetsky STALINŮV VELVYSLANEC V LONDÝNĚ

Deníky z let 1932–1943

■ Ivan Michajlovič Majskij byl v letech 1932–1943 sovětským velvyslancem ve Velké Británii. V dobách, kdy bylo (nejen) pro sovětské diplomaty krajně nebezpečné vést si osobní deník, představují jeho zápisky ojedinělou výjimku, i vzhledem k Majského menševické minulosti a také literárním kvalitám a určité míře upřímnosti, se kterou zaznamenává klíčové události této pohnuté doby: vývoj sovětsko-britských vztahů, appeasement, vyjednávání vedoucí k uzavření paktu Ribbentrop-Molotov, válku a přepadení Sovětského svazu nacistickým Němcem. Autor výběru z Majského deníků Gabriel Gorodetsky, izraelský historik, bývalý člen oxfordské All Souls College a emeritní profesor historie na Telavivské univerzitě, vytvořil speciální českou verzi, v níž zohledňuje československou problematiku, zejména průběh a okolnosti mnichovské dohody.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2022. Z angličtiny přeložil Jan Krist; 680 stran, dop. cena 650 Kč.

Zeno Dostál MALÝ VŮZ

■ Posmrtně vydaný román spisovatele, režiséra a v letech 1992–1996 předsedy pražské židovské obce Zena Dostála (1934–1996) vznikl na sklonku osmdesátých let minulého století. Jedná se o čtivý román, zasazený do přelomu padesátých a šedesátých let, ve kterých sleduje zrání mladého antihrdiny Miloně Pluháčka. Ten, ač „ze selského“ rodu a s katolickými kořeny, se stává produktem socialistické mašinerie: převýchovy na vojně, i povojnového tápání na socialistické brigádě.

Vydalo nakl. Akropolis v Praze roku 2021. 328 stran, dop. cena 299 Kč.

Magdalena Sedlická „NENÍ PŘÍTEL JAKO PŘÍTEL“ Židé v národním státě Čechů a Slováků, 1945–1948

■ Publikace se věnuje problematice začleňování židovských obyvatel do většinové společnosti v letech 1945–1948. Primárně se zaměřuje na tři skupiny židovských občanů českých zemí: „německé Židy“, osoby deklarující židovskou národnost a židovské optanty z bývalého území Podkarpatské Rusi,

Z NOVÝCH KNIH UDÁLOSTI

kterí se po druhé světové válce rozhodli usadit v Československu. Jejich právní postavení bylo zvláště v bezprostředně poválečné době značně nejasné. Stěžejním bylo získání československého státního občanství, jež ovlivňovalo možnost stát se plnoprávními občany. Židé v českých zemích byli po svém návratu z koncentračních táborů či emigrace znovu nuceni aktivně dokazovat svou loajalitu vůči republice a vyvracet zažité protizidovské předsudky.

Vydalo nakl. Academia roku 2021. 228 stran, dop. cena 365 Kč (v e-shopu nakl. 292 Kč).

Iva Steinová KOLODĚJE NAD LUŽNICÍ Even zikaron

■ Do edice *Even zikaron. Paměť židovských náhrobních kamenů* přibyla publikace věnovaná židovskému hřbitovu v Kolodějích nad Lužnicí, založenému na sklonku 17. století, na jehož ploše se nachází nejstarší dochovaný náhrobek v jižních Čechách a náhrobky řady významných osobností. Kniha obsahuje dějiny místní komunity a hřbitova, popis nejzajímavějších kamenů, mapku hřbitova a řadu ilustrací.

Vydalo Městské centrum kultury a vzdělávání a Město Týn nad Vltavou roku 2022 za finanční podpory Davida Radoka a Nadace ŽOP. 44 stran, ilustrace. Knihu lze zakoupit v Městském muzeu v Týně nad Vltavou za 90 Kč.

Winfried Georg Sebald DOMOV PLNÝ ÚZKOSTI

■ V devíti studiích zkoumá W. G. Sebald tematický komplex domova a exilu, který je pro rakouskou literaturu 19. a 20. století tak charakteristický. Protože Sebald sám žil v cizině a pohybuje se zde ve známém terénu, odkrývají se jeho citlivému vnímání souvislosti, jejichž aktuálnost dokládají mimo jiné neustále nově se vynořující otázka po identitě kdysi tak mocného Rakouska i časem se proměňující asimilační historie Židů. V eseji tohoto svazku hraje základní roli ztráta domova u řady rakouských literátů. Přeložil Radovan Charvát.

Vydalo nakl. Opus v Martínkovicích roku 2021. Přeložil Radovan Charvát. 176 stran, dop. cena 268 Kč.

Max Brod TOUHA

■ O pražském židovském německy píšícím spisovateli se u nás mluví především jako o příteli Franze Kafky a uchovateli jeho díla; Brodova vlastní rozsáhlá tvorba však bývá opomíjena. Výbor *Touha* představuje českým čtenářům Brodovy pestré a mnohovrstevnaté básně včetně německého originálu. Mnohé lyrické texty mají silně autobiografické rysy, vycházejí ze vzpomínek na dětství, mládí, lásky, na rodinu a prostředí, v němž se Brod pohyboval, nechybějí básně s tématem židovství a šoa.

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2021. Z němčiny přeložila Zlata Kufnerová, český a německý text. 216 stran, dop. cena 297 Kč.

SETKÁNÍ S VIKTOREM ŠENDEROVIČEM

■ Na konci loňského roku byl Viktor Šenderovič, ruský publicista, dramatik, spisovatel a obránce lidských práv, zařazen na soupisku tzv. zahraničních agentů. Za kritiku podnikatele J. Prigožina, který je pokládán za blízkého spolupracovníka Vladimira Putina, mu v Rusku hrozí peněžní sankce a odnětí svobody až na dva roky. Na začátku tohoto roku oznámil, že svou „funkci zahraničního agenta“ bude vykonávat mimo vlast a zažádal o izraelské občanství.

V Česku se zúčastní mj. premiéry filmu, který podle jeho divadelní hry *Vidět Salisbury* (2018) natočilo Divadlo pod Palmovkou pod režijním vedením Michala Langa. Setkání s V. Šenderovičem se koná **14. března** od 19 hodin v Knihovně Václava Havla (v ruštině s konsektivním překladem).

UDI SHLOMO V JAZZDOCKU

■ V rámci festivalu *Jazz čtyř kontinentů* vystoupí dne **20. března** od 20 hodin ve smíchovském Jazzdocku Udi Shlomo. Udi je bubeník, skladatel a aranžér, narozený v izraelském kibucu Nachšon, s kořeny v Iráku, Polsku a předválečném Československu, který od roku 2010 žije v norském Trondheimu. Bubnovat začal v pěti letech v hudební místnosti kibucu. Hudba jeho kvintetu je inspirována vzpomínkami, obrázky, příběhy a přírodou z jeho raného života v kibucu a čerpá jak z moderního jazzu, tak z tradiční hebrejské lidové hudby. To vše je rámováno zážitkem života v Norsku. Více na www.jazzdock.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

■ Srdečně zveme na setkání s radní hl. m. Prahy pro kulturu a cestovní ruch, filmovou producentkou a režisérkou paní **Hanou Třeštíkovou**. Beseda se bude věnovat nejen kulturnímu a turistickému rozvoji hlavního města, ale také filmové práci H. Třeštíkové.

Setkání se koná **2. března** od 18 hodin v restauraci Šalom v Maiselově 22. Moderuje Fero Bányai. Těšíme se na vás! Vstup volný.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEJA V PRAZE

AUDITORIUM

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ **2. 3.:** *Sionistický skauting v prvorepublikovém Československu*. Přednáška historičky Jitky Radkovičové se zaměří na působení různých typů sionistických mládežnických hnutí inklinujících ke skautingu na území první Československé republiky. Za pomoci materiálů z českých a především izraelských archivů doloží, že sionistická mládež se připravovala na jasně definovaný cíl – přesídlení do „národní domoviny“ v Palestině. Vstup volný.

■ **7. 3.:** *Čtenářský kroužek amerických židovských spisovatelů: Saul Bellow*. V březnovém setkání amerikanistka Hana Ulmanová představí tvorbu významné osobnosti americké prózy 20. století Saula Bellowa (1915–2005). Rozbor krátkého románu *Ani den* a povídky *Hledání pana Greena* naznačí, jakými tématy se autor ve své tvorbě zabýval.

Texty doporučujeme přečíst – knihy jsou k zapůjčení ve zkrácené výpůjční době v knihovně ŽMP, případně si lze texty vyžádat na e-mailu: lucie.krizova@jewishmuseum.cz.

■ **9. 3.:** *Židovští architekti v Praze: Rudolf Wels*. Březnová přednáška historika architektury Zdeňka Lukeše představí vynikajícího projektanta Rudolfa Welse (1882–1944), žáka Friedricha Ohmanna a Adolfa Loose. Autor řady staveb na území západních Čech a Prahy a rovněž scenograf filmů Osvobozeného divadla byl i se svou rodinou za války zavražděn ve vyhlazovacím táboře Osvětim.

■ **13. 3.** od 10 hod. *Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Lviček Arje jde na karneval*. Blíží se veselý židovský Svátek losů Purim. Jakou masku si asi tentokrát na kar-

KULTURNÍ POŘADY

Jaroslav Róna: *Pavilon*, 2007; z výstavy v DOXu.

neval oblékne lviček Arje? A za co se převléknou vaše děti? Vezměte s sebou dobrou náladu, budeme si vyprávět příběh o krásné královně Ester a jejím hodném strýci Mordechajovi. Oslavíme spolu nejveselejší svátek v roce. A nebude chybět ani purimová lahůdka – uši zlého vezíra Hamana. Vstupné 70 Kč. Prohlídka: Klausová synagoga.

■ **14. 3.:** *Vernisáž výstavy The Wingmen. Příběh československých pilotů a leteckých mechaniků ve službách Státu Izrael s besedou*. Minisérie fotografických portrétů představí příběhy několika československých pilotů a mechaniků, kteří působili v izraelské armádě v době vzniku Státu Izrael a kteří se zde natrvalo usadili. Vernisáž doprovodí beseda s autorkou fotografií Pavlínou Šulcovou a autorkou doprovodných biografických textů Irenou Kalhousovou. Moderuje Tomáš Pojar, bývalý velvyslanec ČR v Izraeli v letech 2010–2014.

■ **Výstava v OVK: The Wingmen. Příběh československých pilotů a leteckých mechaniků ve službách Státu Izrael**. Od 1. 3. do 29. 4.; po-čet 12–16, pá 10–12, během večerních pořadů a po domluvě. Vstup volný.

MAISELOVA SYNAGOGA

(Maiselova 10, Praha 1)

■ **17. 3.** od 19 hodin: *Nelehkost bytí... / Amadeus String Trio*. Koncert jednoho z předních českých komorních smyčcových ansámbľů, jehož členové působí ve Škampově či Talichově kvartetu. Na koncertu zazní např. *Goldbergovy variace* Johanna Sebastiana Bacha či výběr z díla Hanse Krásy. Vstupenky je možné zakoupit v předprodeji v Maiselově syna-

goze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ **23. 3.** od 18 hodin: *Židovská komunita v Anglii reformační doby*. Přednáška překladatele prof. Martina Hilského se zaměří na osudy londýnské židovské komunity v době reformace. Přednáška rovněž zmíní Shakespearův portrét Shylocka v kontextu anglické reformace. Vstup volný.

FESTIVAL VĚČNÁ NADĚJE

■ Na jaře pokračuje v Praze 5. ročník hudebního festivalu nejen terezinských skladatelů s názvem *Věčná naděje*. **3. března** od 19.30 zahrají v klášteře sv. Anežky české Josef Špaček (housele) a Miroslav Sekera (klavír) skladby S. Prokofjeva, L. Janáčka, G. Kleina a E. W. Korngolda; **25. března** od 19.00 vystoupí ve smíchovském Jazzdocku oblíbený Pressburger Klezmer Band ze Slovenska a **31. března** od 19.30 v kostele sv. Vavřince Krása Quartet, jenž zahraje skladby H. Krásy, L. van Beethovena a B. Martinů. Více informací naleznete na www.vecnanadeje.org.

PĚT SVÁTEČNÍCH SVITKŮ V BOŽSKÉ LAHVICI

■ Srdečně zveme na představení knihy *Pět svátečních svitků / Chameš megilot*. Dvojazyčné, hebrejsko-české vydání *Pěti svátečních svitků*, tedy Knihy Ester, Knihy Rút, Pláče Jeremjášova, Písně písní a Knihy Kazatel, vychází ve spolupráci nakladatelství Garamond a nakladatelství Jiří Blažek a v překladu vrchního zemského rabína Karola Efraima Sidona.

Setkání se koná ve středu **9. března** od 19 hodin v Literární kavárně Božská lahvice (Bílko 6, Praha 1). Knihu představí překladatel K. E. Sidon a nakladatel J. Blažek. Posлуhači se mimo jiné dozvědí, proč se jednotlivé sváteční svitky čtou při židovských svátcích, a poslechnou si přednes *Písně písní* v hebrejském originále v podání rabína Michaela Dushinského. Knihu lze zakoupit za 290 Kč.

JAROSLAV RÓNA V DOXU

■ Do **8. května** potrvá výstava Jaroslava Róny v Centru současného umění DOX v Praze 7. Tentokrát umělec představuje svou tvorbu ve specifické oblasti plastik ztvárňujících fantaskní architekturu archaickou, mytologickou, orwellovskou i futuristickou. K výstavě se ještě vrátíme.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Prezentace půlročních projektů:** Po dvou letech se konala prezentace půlročních projektů, které tentokrát byly zastřešeny tématem „síla příběhu“.

■ **Konference In medias res:** již osmým rokem připravují naši studenti konferenci, v rámci níž přednášejí zajímavé osobnosti z vybraných oborů. Letošního ročníku se se skvělými přednáškami zúčastnili například psycholog Radvan Bahbouh, fotograf Karel Cudlín, Silvia Elsnerová z neziskové organizace pomáhající Romům, architektka Pavla Melková či biolog Jaroslav Peter a cirkusový umělec a lektor Adam Jarchovský.

■ **Výtvarná soutěž:** Nadace Ronald S. Laudera vyhlásila výtvarnou soutěž „Jsmé jako stromy v poli“, jejíž téma odkazovalo ke globální klimatické krizi a povinnosti chránit planetu Zemi. Soutěž se týkala studentů základní školy a nižšího gymnázia LŠ, technika byla neomezená. Oceněné obrazy a jedna plastika byly zaslány do soutěže evropské.

■ **Mladí ladí jazz:** Naši prvňáci absolvovali hudební dílnu „Mladí ladí jazz“. Děti se učily zpívat písně z celého světa, tančily sambu, vyzkoušely si různé hudební nástroje.

ŽOP: PURIM 5782

■ Srdečně vás zveme na purimovou oslavu, která se koná **16. března** od 19.30 hodin ve velkém sále a ve 3. patře Židovské radnice v Maiselově 18. Těšit se můžete mj. na zpěvačky Hanku Stránskou a Petru Ernyeiovou, taneční skupinu Besamim a flétnistu Jiřího Stivína. Po skončení hlavního programu začíná diskotéka s DJ Michalem Nohejlem, ve 3. patře nás roztančí živá jazzová hudba v podání Petra Erneyi Quartet. Masky a převleky jsou vítány! Občerstvení zajišťuje Restaurace Šalom.

■ Vstupenky pro dospělé /seniory a mládež (200 Kč, 150 Kč) budou k zakoupení v pokladně ŽOP a v sekretariátu Lauderových škol. *A. a P. Ernyeiovoy*

PURIMOVÁ OSLAVA PRO DĚTI

■ Třigenerační centrum, divadlo Feigele, Chinuch, FŽO a Židovská obec v Praze vás zvou na purimovou oslavu pro děti. Koná se **17. března** od 15 hodin a těšit se můžete mj. na workshopy, karneval s volbou nejlepší masky, divadelní představení, klauna Aleše, odpolední čtení megily Ester a občerstvení. Mimopražským obcím poskytnete FŽO odkaz, na němž mohou oslavu sledovat on-line. Registrace na tkc@kehilaprag.cz.

VÝZVA

■ Pan Moshe Sobe, vnuk MUDr. Malvíny Sobeové, roz. Rosenberg (Roboz), později

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Leo Hass: *Sklenáři Františkovi*, 1943. Otištěno s laskavým svolením Památníku Terezín.

provdané Schreiberové, po válce zřejmě provdané Kropáčové, se snaží nalézt místo, kde jeho babička zemřela a kde je pohřbena. Dr. Sobeová se narodila 17. 7. 1895 v Arau a promovala na Německé univerzitě v Praze r. 1926; poté žila v Čechách a na Podkarpatské Rusi a r. 1939 v Praze. 10. 12. 1941 byla deportována do Terezína a 9. 2. 1942 do Rigy, osvobození se dočkala ve Stutthofu. Po válce pracovala jako praktická lékařka v Lomu u Mostu a podle *Věstníku československých lékařů* zemřela na konci roku 1949 či počátkem roku 1950. Máte-li jakoukoli informaci o MUDr. Sobeové či o místě jejího hrobu, napište laskavě na skrysl@gmail.com.

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Zázraky z Terezína

Zázrak č. 1: Myslím, že to bylo po záplavách v roce 2002, když mi zavolal Arno Pařík ze ŽMP, že našel mezi obrázky deponovanými v Památníku Terezín obraz mého táty s věnováním od Lea Haase „Sklenáři Františkovi“ z roku 1943. Táta na obrázku sice nebyl (ten toho v životě moc nezasklil), ale byl to jeho bratr, který ovládal veškerá řemesla. Byl mimořádně šikovný nástupce rovněž nadaného dědečka Arnolda, pracoval ve firmě obchodníka Oskara Herrmanna z Liberce, obchod železářským zbožím, a dokonce se

oženíl s Oskarovou dcerou Hanou. Do Terezína šli transportem M 16. 12. 1941.

Zázrak č. 2: Frantova žena Hana, které říkal Hanča, se brzy po příjezdu do Terezína dostala do kanceláře, která měla co do činění s kartotékou vězňů. Po příjezdu transportu M začaly deportace dále na východ. A i když se vězni, ani prominentní vězni, přímo výběru těch, kteří byli zařazeni do dalších transportů, neúčastnili, měli (i když omezenou) možnost karty svých nejbližších zasunout do spodu. Tak udržela Hanča v Terezíně až do osvobození svou sestru Zuzanu a matku Hermínu, až do října 1944 svého otce Oskara (toho pak zavraždili v Osvětimi) a až do září 1944 svého muže Frantu. Nepřináležejí nám hodnotit, jak se s kartotékou zacházelo, protože i anděl by se podobným způsobem snažil zachránit své blízké „vyreklamováním“. I za mou babičku Olgu šli rodiče orodovat ke známému O. do kartotéky, ten měl ovšem svou rodinu, takže neuspěli, a babička skončila v hromadném hrobě v Raasiku v Estonsku.

Zázrak č. 3: 25. května 1944 se Hanče v terezínském ghettu narodil chlapeček, který dostal jméno Michael. Přežil jako jedno ze dvou dětí (z celkového počtu 23 zeznamovaných), jejichž rodiče přišli do Terezína s transportem M. To druhé miminko, Marie G., přišlo na svět až v březnu 1945.

Sklenář: U nás doma se vyprávělo, že Franta vystoupil při apelu z řady, když hledali sklenáře. Franta měl štěstí a dostal se jako sklenář do dílny na bauhofu v severozápadním cípu Terezína. Údajně jezdil pro tmel do Bohušovic a občas přinesl kus chleba zabalený do novin v tmelu. Zasklíval okna a zřejmě i obrazy.

V Památníku Terezín je deponováno 21 obrazů, většinou s osobním věnováním Františkovi, od Petra Kiena, Oty Ungara, Lea Haase, Fritty a dalších. Na několika obrázcích je vidět miniaturní pokojík s lůžkem a jednou židlí. Lůžko je přikryté dekou a na ní sedí sice velice odrbaný, ale přece jenom medvídek. Lze tedy předpokládat, že je to kumbál, v němž bydlela Hanča s miminkem.

V září 1944 byl František deportován do Osvětimi a dále do Meuselwitzu, kde se dočkal osvobození. Na jeho kartě uchované v Památníku Terezín stojí „automechanik“, v Osvětimi to bylo zřejmě vhodnější než sklenář. On prostě uměl všechno.

Po válce: Strýc František byl nejhodnější otec i strýc pod sluncem. Po válce se mu narodily další tři děti. Obchod se už v jeho předválečné slávě nepodařilo obnovit. Doma se prý o koncentráku nikdy nemluvalo, a tak zaskočilo nejen mě, že těch 21 vzácných originálů, včetně svého portrétu a portrétu svého nejstaršího syna ve věku jednoho měsíce, poslal roku 1972 do Terezína. Za několik let poté zemřel na mrtvici. *Věra Trnková*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **marec** slávi sviatok svojich narodenín: pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 86 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 81 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 66 rokov

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **marec** oslavíva narodeniny: pani Ilona Gunišová – 87 rokov; pán MUDr. Igor Holan – 73 rokov; pani MUDr. Katarína Holbová – 73 rokov; pán Prof. Imrich Chlamtáč – 73 rokov; pán Martin Javor – 76 rokov; pán MUDr. Pavol Lesný, PhD. – 76 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 87 rokov; pán PhDr. Peter Salner – 71 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 83 rokov; pani Herta Tkadlečková – 91 rokov; pán Valerián Trabalka – 80 rokov, a pán Ing. Peter Werner – 74 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **březnu** oslaví své narodeniny: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24. 3. – 29 let; pani Zuzana Blau, nar. 30. 3. – 48 let; pani Zuzana Bojtošová, nar. 23. 3. – 68 let; pani Anna Filkuková, nar. 21. 3. – 37 let; pani Taťána Filkuková, nar. 13. 3. – 76 let; pani Barbora Freundová, nar. 9. 3. – 34 let; Ziv Harel, nar. 3. 3. – 7 let; pani Anna Chaloupka, nar. 26. 3. – 36 let; Barbora Mayerová, nar. 7. 3. – 5 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1. 3. – 66 let; pan Leeron Shaham, nar. 6. 3. – 34 let; pan Josef Sinajský, nar. 18. 3. – 71 let; pani Kateřina Zapletalová, nar. 11. 3. – 33 let, a pani Milada Zatloukalová, nar. 13. 3. – 84 let. Všem přejeme dobré zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslaví jubileum naši členové: pan Fedor Gál – 77 let; pani Helena Mráčková – 48 let; pani Lucie Igel-Nachtigalová – 50 let, a Efraim Šimon – 8 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Miloš Kašpar, nar. 12.3. – 68 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 74 let; pani Sylvia Hausnerová, nar. 21.3. – 79 let, a pani Blanka Machatá, nar. 23.3. – 56 let. Všem přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **marec** oslavíva narodeniny: pani Zuzana Borhyová – 88 rokov; pani Viera Dobrovová – 85 rokov; pani RNDr. Katarína Grunmannová – 78 rokov; pán Arnošt

Hermel – 71 rokov; pán František Hubert – 77 rokov; pán Ján Lefkovič – 78 rokov; pán Róbert Rozner – 74 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková – 79 rokov; pani RNDr. Vera Veselá – 74 rokov; pán MUDr. Ladislav Klein – 74 rokov, a pani MUDr. Judita Lefkovičová – 75 rokov. Všetkým prajeme dobré zdravie a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou oznamujeme, že dňa 4. februára 2022 nás opustila naša členka pani Katarína Hirschová. *Zichrona livracha!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslaví narodeniny pan Egon Wiener, nar. 27. 3. – 75 let. Přejeme mu pevné zdraví a životní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že v sobotu 15. ledna 2022 zesnula ve věku nedožitých 91 let pani Renée Dvořáková. Nechť je její duše přijata do svazku živých.

Zichrona livracha.

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví jubileum: pan Jan Dreiseditl, nar. 18.3. – 49 let; pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 55 let; pan Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 16 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 49 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 86 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 45 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 57 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 90 let; pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 67 let, a pani Ing. Helena Kouřilová, nar. 3.3. – 74 let. Přejeme všem pevné zdraví, štěstí a spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslaví jubileum: pani Maja Chlopčíková, nar. 9.3. – 87 let; pan Ing. Radovan Lasák, nar. 29.3. – 51 let, a pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 66 let.

Všem jubilantům přejeme pevné zdraví, štěstí a životní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narodeniny naše členky: pani Jana Kašáková – 60 let; pani Monika Kovářová – 57 let; slečna Lea Kreisingerová – 22 let; pani Petra Löwyová – 38 let; pani Miriam Moudrá – 31 let, a pani Eva Termerová – 86 let. Jubilantkám přejeme hodně zdraví a štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narodeniny: pan Zdeněk Bradáč, nar. 26.3. – 80 let; pani Věra Drhová, nar. 29.3. – 84 let; pan Jan Hála, nar. 2.3. – 85 let; pan Bedřich Poskočil, nar. 29.3. – 75 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 85 let; pani Miluše Sedláčková, nar. 6.3. – 92 let, a pani Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 85 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 20. února 2022 zemřela ve věku 94 let pani Anna Hyndráková. Se zesnulou jsme se rozloučili 23. března v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. Nechť je její duše přijata do svazku večného života.

Zichrona livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **marec** sa dožívajú jubilei títo naši členovia: pán František Izrael – 75 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková – 53 rokov, a pán Vladimír Lichtig – 68 rokov. Jubilantom prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 40 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 81 let; pani Vendulka Wagnerová, nar. 7.3. – 50 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 74 let. Přejeme jim pevné zdraví a životní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **marec** oslaví narodeniny Ing. Judita Vozárová z Prievidze – 73 rokov. Oslávenkyni želáme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví narodeniny: pani Anna Ťupková, pani Monika Danielová a Mgr. Marie Ťupková. Jubilantkám přejeme pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

UKRAJINŠTÍ ŽIDÉ

V době, kdy se analyzovaly možnosti ruské invaze na Ukrajinu, připravovaly Židovská agentura a JDC ve spolupráci s britskými a americkými charitativními organizacemi plány, jak evakuovat tamní Židy do Izraele či západních zemí a jak jim pomoci. V zemi žije údajně na 200 tisíc osob, které by na základě zákona návratu mohly požádat o izraelské občanství; sociálně slabí a přeživší holokaustu dostávají podporu od World Jewish Relief.

V poutních městech, jako jsou Umaň či Braslav, nebo v Charkově žijí početné komunity lubavičských chasidů, kteří mají izraelské občanství, v zemi pobývá i hodně Izraelců s obchodními zájmy. Po ruské invazi vydala izraelská vláda prohlášení, v němž vyjadřuje podporu územní celistvosti a integritě Ukrajiny, a nabízí okamžitou humanitární pomoc napadené zemi. Izrael již dříve evakuoval pracovníky ambasády z Kyjeva do Lvova. Židovská agentura zřídila horkou linku pro příbuzné Izraelců, kteří zůstali na Ukrajině, i pro ukrajinské Židy, kteří by chtěli ze země odjet do Izraele.

V roce 2014, kdy Rusko anektovalo Krym, se podařilo evakuovat z města Mariupol na 900 ohrožených Židů.

BEZ ZELENÉHO PASU

Vzhledem k poklesu počtu nakažených nemocí covid-19 zmírňuje Izrael stejně jako další země zdravotnická opatření. Od 1. března už lidé při vstupu do restaurací, biografů, divadel, tělocvičen a na veškeré společenské akce nepotřebují „zelený pas“ dokumentující očkování. Do země mohou vstoupit i neočkovaní turisté (což se týká hlavně dětí mladších pěti let), všichni cestovatelé ovšem musejí podstoupit před odletem ze své země a po přeletu do Izraele test.

A. BLINKEN V AUSTRÁLII

Americký ministr zahraničních věcí Antony Blinken se v únoru vydal na oficiální cestu do Austrálie. Jejím cílem bylo ubezpečit Australany o americké podpoře, nyní o to významnější, že kontinent podléhá stále silnějšímu vlivu Číny. Při projevu na Univerzitě v Melbourne připomněl osud svého nevlastního otce, významného právníka, poradce administrativy prezidenta Kennedyho Samuela Pisara. Pisar se narodil v polském Białystoku, jako jediný z rodiny přežil holokaust a po válce se dostal do Melbourne, kde začal studovat na univerzitě. Blinken (jenž pochází

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Sochu Licoricie vytvořil Ian Rank-Broadley.

z rodiny maďarských Židů) zdůraznil, že v Austrálii začal Pisar znovu žít a objevil v sobě intelektuální schopnosti.

OSNOVY BEZ MAUS

Školní rada v okrese McMinn v americkém státě Tennessee odsouhlasila vyřazení slavného komiksu o holokaustu *Maus* z osnov pro žáky osmých tříd. Grafický román, jež roku 1980 napsal Art Spiegelman (a získal za něj Pulitzerovu cenu), byl od svého vydání přeložen do více než třiceti jazyků (česky vyšel knižně poprvé roku 1997). Členové školní rady svůj krok zdůvodnili tím, že kniha obsahuje „vulgarity“ a „nahotu“. Rozhodnutí cenzurovat jedno z nejpůsobivějších děl o holokaustu vyvolalo kritiku židovské komunity i uměleckého světa. Americké Muzeum holokaustu protestovalo s tím, že *Maus* je pro děti ideální studijní materiál; Spiegelman označil vyřazení své knihy za „závan autokracie a fašismu“.

CENA PRO N. KRAUSSOVOU

Letošní britskou Wingateovu literární cenu, udělovanou již 45 let autorům, kteří dokážou přiblížit židovskou zkušenost širšímu publiku, získala americká autorka Nicole Kraussová za povídkovou sbírku *To Be A Man* (Být člověkem). Zahrnuje povídky odehrávající se na různých světadílech a s různými tématy, od milostných po téma historie a jejího vlivu na židovskou přítomnost. Čeští čtenáři znají tuto spisovatelku z překladů knih *Muž vejde do pokoje*, *Dějiny lásky* či *Velký dům*.

SOCHA LICORICIE

V jihoanglickém městě Winchester byla odhalena socha Licoricie, finančnice, považované za nejvýznamnější Židovku středověké Anglie. Když Licoricia roku 1244 ovdověla a zůstala sama se čtyřmi dětmi, dal jí král Jindřich III. uvěznit, aby si pojistil svůj díl z dědictví jejího manžela. Většinu peněz pak použil na přestavbu Westminsterského opatství v Londýně. Ve Winchesteru pak Licoricia úspěšně pokračovala v podnikání, patřila k nejvýše postaveným židovským finančníkům, kteří půjčovali peníze na úrok (jinou práci jim podmínky neumožňovaly). Její osud byl však tragický: roku 1277 ji lupiči zavraždili ve vlastním domě, jednoho syna úřady popravily za „kažení mince“ a po stále silící protizidovské politice v zemi panovník Eduard I. roku 1290 podepsal edikt o vyhnání Židů z Anglie. Vrchní britský rabín Ephraim Mirvis o ní řekl: „I když žila ve společnosti, která byla vůči Židům nepřátelská, Licoricia dokázala vychovat děti, vybudovat úspěšný podnik a přispět k prosperitě své země.“ (am)

רוש חודש
רוש חודש

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)